

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ І КРЕДИТУ РОЗВИТКУ**

**ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ
ТА ЇЇ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконав: студент 2-го курсу, 672-1 групи,
денної форми навчання,
спеціальність 072 «Фінанси, банківська
справа та страхування»
Антоняк Станіслав Миколайович_____

Керівник: д.е.н., професор
Нікіфоров Петро Опанасович_____

До захисту допущено
на засіданні кафедри
протокол № 4 від «28» листопада 2023 року
Зав. кафедрою фінансів і кредиту
_____проф. Нікіфоров П.О.

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Антоняк С.М. Фінансова безпека банківської системи України та її забезпечення в сучасних умовах. Рукопис. Кваліфікаційна робота на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування. Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, Чернівці, 2023.

У кваліфікаційній роботі розглядаються теоретичні засади та практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки банківської системи України. Визначено суть та структуру фінансової безпеки банківської системи, наведено теоретичні засади розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору національної економіки.

У рамках практичних підходів до реалізації фінансової безпеки банківської системи України здійснено аналіз сучасного стану такої безпеки у банківському секторі та виокремлено складові фінансової безпеки банківської системи і чинники їх забезпечення.

Показано шляхи розбудови фінансової безпеки банківського сектору національної економіки в рамках структурно-прогнозної моделі забезпечення такої безпеки та наведено основні напрями удосконалення складових системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору економіки України.

***Ключові слова:** економічна безпека національної економіки, банківська система, банківський сектор, фінансова безпека, елементи системи фінансової безпеки, депозитна безпека, кредитна безпека, інвестиційна безпека, платіжна безпека, чинники забезпечення фінансової безпеки.*

ABSTRACT

Antoniak Stanislav. Financial security of the banking system of Ukraine and its provision in modern conditions Manuscript. Qualification work for the second (master) level of higher education in the specialty 072 Finance, banking and insurance. Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2023.

The qualification work examines the theoretical foundations and practical aspects of ensuring the financial security of the banking system of Ukraine. The essence and structure of the financial security of the banking system are determined, the theoretical foundations of the development of the system of ensuring the financial security of the banking sector of the national economy are given.

Within the framework of practical approaches to the implementation of the financial security of the banking system of Ukraine, an analysis of the current state of such security in the banking sector is carried out and the components of the financial security of the banking system and the factors of their provision are allocated.

The ways of development of the financial security of the banking sector of the national economy within the framework of the structural-forecast model of ensuring such security are shown and the main directions of improvement of the components of the system of ensuring the financial security of the banking sector of the economy

of Ukraine are given.

Keywords: *economic security of the national economy, banking system, banking sector, financial security, elements of the financial security system, deposit security, credit security, investment security, payment security, financial security factors.*

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ **С.М. Антоняк**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ.....	8
1.1. Сутність та структура фінансової безпеки банківської системи.....	8
1.2. Теоретичні засади розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектора національної економіки.....	15
1.3. Фінансова безпека банківської діяльності в умовах цифровізації: теоретичні підходи.....	24
Висновки до першого розділу.....	29
 РОЗДІЛ II. ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ У РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ.....	 32
2.1. Сучасний стан фінансової безпеки банківської системи України.....	32
2.2. Складові фінансової безпеки банківської системи та чинники їх забезпечення.....	40
Висновки до другого розділу.....	51
 РОЗДІЛ III. ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ.....	 54
3.1. Сфера забезпечення фінансової безпеки банківської системи України та функції її суб'єктів.....	54
3.2. Основні напрями вдосконалення складових системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектора економіки України.....	63
Висновки до третього розділу.....	72
 ВИСНОВКИ.....	 75
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	

ВСТУП

Актуальність теми. Банківська система вітчизняної економіки пропускає через себе значний обсяг грошових коштів, забезпечує при цьому їх контроль, акумулювання, розподіл, перерозподіл та використання, а тому відіграє фундаментальну роль у відтворювальних процесах, економічному зростанні та у цілому в соціально-економічному розвитку суспільства.

Раціональне та продуктивне функціонування і подальший розвиток банківської системи суттєво залежать від стану тобто рівня фінансової безпеки банківської системи. Нерозробленість питань безпеки вітчизняної банківської системи, системності в її забезпеченні та нестача підготовлених фахівців у цій сфері; розуміння ролі банківської системи у сприянні економічному зростанню та покращенню соціальних стандартів; постійні структурні та функціональні зміни у банківській системі; широке втілення новітніх фінансових інновацій; суттєво велика державна участь у сукупному капіталі банківської системи України; фіксація нових загроз банківській сфері в цілому та функціонуванню окремих банків зокрема; наявність процесів тінізації банківської діяльності – все це обумовлює необхідність все більшої уваги до фінансової безпеки банківської системи, формування дієвої системи її забезпечення.

Фахівці вважають, що повноцінна система забезпечення фінансової безпеки банківської системи в Україні сьогодні відсутня, малозначимими та несистемними залишаються практичні заходи у цій сфері.

Проблематика фінансової безпеки банківської системи та її окремих складових аналізували у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні учені як: А. Алінська, Б. Баранєскі, О. Барановський, Т. Болгар, О. Васильчишин, О. Вовчак, О. Дубровін, М. Єрмошенко, М. Іваніч-Дроздовська, К. Кіл, І. Крупка, П. Масюкевич, О. Підхомний, Б. Пшик, В. Светлова, М. Славкіна, Ю. Соколов, А. Соловаров, М. Хуторна, Д. Шиян, О. Штаєр. Водночас, проблематика формування дієвої системи забезпечення фінансової безпеки

банківської системи, як правило, розглядається лише фрагментарно. В значній мірі проблемними залишаються питання розуміння самої сутності системи забезпечення фінансової безпеки у банківській системі та її окремих складових та підсистем, розуміння підходів до її розбудови, обґрунтування інструментарію забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

Таким чином, важливість та дискусійність проблематики розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи зумовили актуальність тематики, визначили мету, завдання та логічну побудову кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є аналіз теоретичних засад та практичних аспектів формування системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи вітчизняної економіки, розробка на цій основі підходів та рекомендацій по забезпеченню необхідного рівня фінансової безпеки української банківської системи.

Щоб реалізувати цю мету в роботі поставлені та вирішені наступні **завдання:**

- з’ясувати сутність та складові фінансової безпеки банківської системи національної економіки;
- визначити теоретичні засади формування системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи;
- охарактеризувати стан розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи України;
- проаналізувати фактори забезпечення складових фінансової безпеки банківської системи економіки України;
- обґрунтувати побудову сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи України та показати функції її суб’єктів;
- виокремити основні напрямки вдосконалення складових системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи української економіки.

Об'єктом дослідження виступає банківська система та процеси забезпечення її фінансової безпеки.

Предмет дослідження – це теоретичні засади та практичні аспекти забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економіки.

Методи дослідження. У роботі застосовано такі методи дослідження: системний підхід, при цьому використовувались такі загальнонаукові і спеціальні методи, як аналіз і синтез, індукція і дедукція, логічне узагальнення, наукова абстракція – для визначення сутності та структури фінансової безпеки банківської системи; історичний, діалектичний, економіко-статистичний, графічний – для визначення стану забезпечення фінансової безпеки банківської системи України та її подальшого формування, методи аналогій, експертних оцінок – для визначення напрямів удосконалення системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи України.

Інформаційною базою дослідження виступають законодавчі та нормативні акти, які регламентують банківництво та забезпечення фінансової безпеки банківської системи, матеріали НБУ, Міністерства Фінансів України, дані Держстатслужби України, наукові публікації з заявленої проблематики, Інтернет-ресурси.

Характеристика структури роботи. У першому розділі розглядаються теоретичні основи забезпечення фінансової безпеки банківської системи, аналізуються сутність та структура такої безпеки, теоретичні засади розбудови системи її забезпечення.

Другий розділ присвячено розгляду практичних підходів у реалізації фінансової безпеки банківської системи України, для чого було діагностовано сучасний стан фінансової безпеки банківського сектору України, виділено складові цієї безпеки та чинники їх забезпечення.

У третьому розділі показано шляхи розбудови системи фінансової безпеки банків в Україні, проаналізовано сферу забезпечення такої безпеки, функції її суб'єктів та основні напрями удосконалення окремих складових системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

1.1. Сутність та складові фінансової безпеки банківської системи

Банківська безпека у вітчизняній науковій літературі, нормативно-правових актах та у реальній практиці розглядається на думку окремих фахівців надто вузько, як безпека окремого банку, хоча банки не функціонують автономно, тому що глобалізаційні процеси, постійні міжбанківські розрахунки, сучасні інформаційні технології поєднують їх та неодмінно впливають на їх діяльність, збільшуючи наявні та формуючи нові ризики, які важко мінімізувати лише зусиллями служби безпеки конкретного комерційного банку. Саме тому світові і локальні банківські кризи, низький рівень фінансової стійкості та захищеності банківської системи виступають сьогодні головною загрозою національній безпеці будь-якої країни, а фінансово стійка банківська система завжди має достатні кошти забезпечити інформаційну, кадрову технологічну безпеку.

Щоб розуміти роль і значення фінансової безпеки банківської системи необхідно розуміти та чітко усвідомлювати, по-перше, чільне місце банківської системи у фінансовій системі країни; по-друге, її значний вплив на національну економіку та суспільну стабільність, на безпеку усіх економічних суб'єктів усіх рівнів економіки, по-третє, важливість банківської системи у перерозподілі грошових ресурсів з різних секторів у реальний сектор національної економіки, а також в оптимізації структури грошового обігу, вдосконаленні системи платежів.

Окрім цього також, як відомо, створення у банківській системі фонду обов'язкових резервів (а це по суті виступає додатковим оподаткуванням банківських установ), дозволяє підтримувати на необхідному рівні грошову

масу та контролювати інфляцію. Водночас, необхідно пам'ятати про більшу, ніж в інших сферах економіки, схильність банківської діяльності до системних ризиків та можливості банківської системи забезпечити зберігання коштів фізичних і юридичних осіб в банках, а тому убезпечити їх від банкрутства. І, нарешті, сучасне банківництво свідчить про піонерне впровадження у банківську систему цифрових технологій.

Для розбудови дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економіки, як правило, потрібно усвідомити та здійснити:

- чітке визначення місця і ролі Центрального банку і окремих комерційних банків у забезпеченні фінансової безпеки;
- формування дієвого нагляду регулятором (ЦБ) ринку банківських послуг та контролю за дотриманням комерційними банками вимог із забезпечення фінансової безпеки в цілому та її окремих складових;
- удосконалення методик та інструментів складання відповідних рейтингів і віднесення банків до окремої групи системно, як правило, важливих, шляхом виокремлення кількох елементів такої системної важливості, які ґрунтуються на різних характеристиках системного ризику;
- здійснити діагностику наявної ситуації у цій сфері на основі побудови ефективного моніторингу, періодичного проведення стрес-тестування банків, і цьому буде сприяти повноцінний (на базі сучасних підходів і методів) аналіз рівня таких складових фінансової безпеки банківської системи, як кредитна, депозитна, боргова, інвестиційна, валютна, податкова, інфляційна безпеки банківської системи; виявлення наявних та можливих у перспективі тенденцій їх зміни;
- здійснити всебічний аналіз інтеграційних процесів у фінансовій системі національної економіки, тобто взаємодії банків та страховиків, співпраці з FinTech-компаніями, розбудови державно-приватного партнерства за участю комерційних банків та, безумовно, інноваційного розвитку;

- оцінку різноманітних впливів фінансово-економічних криз на безпеку банківської системи;
- всебічне системне з'ясування проблем, недоліків, складних питань у формуванні безпеки банківської системи;
- розробку стратегії, тривалої у часі політики забезпечення безпеки банківської системи (рис.1.1).

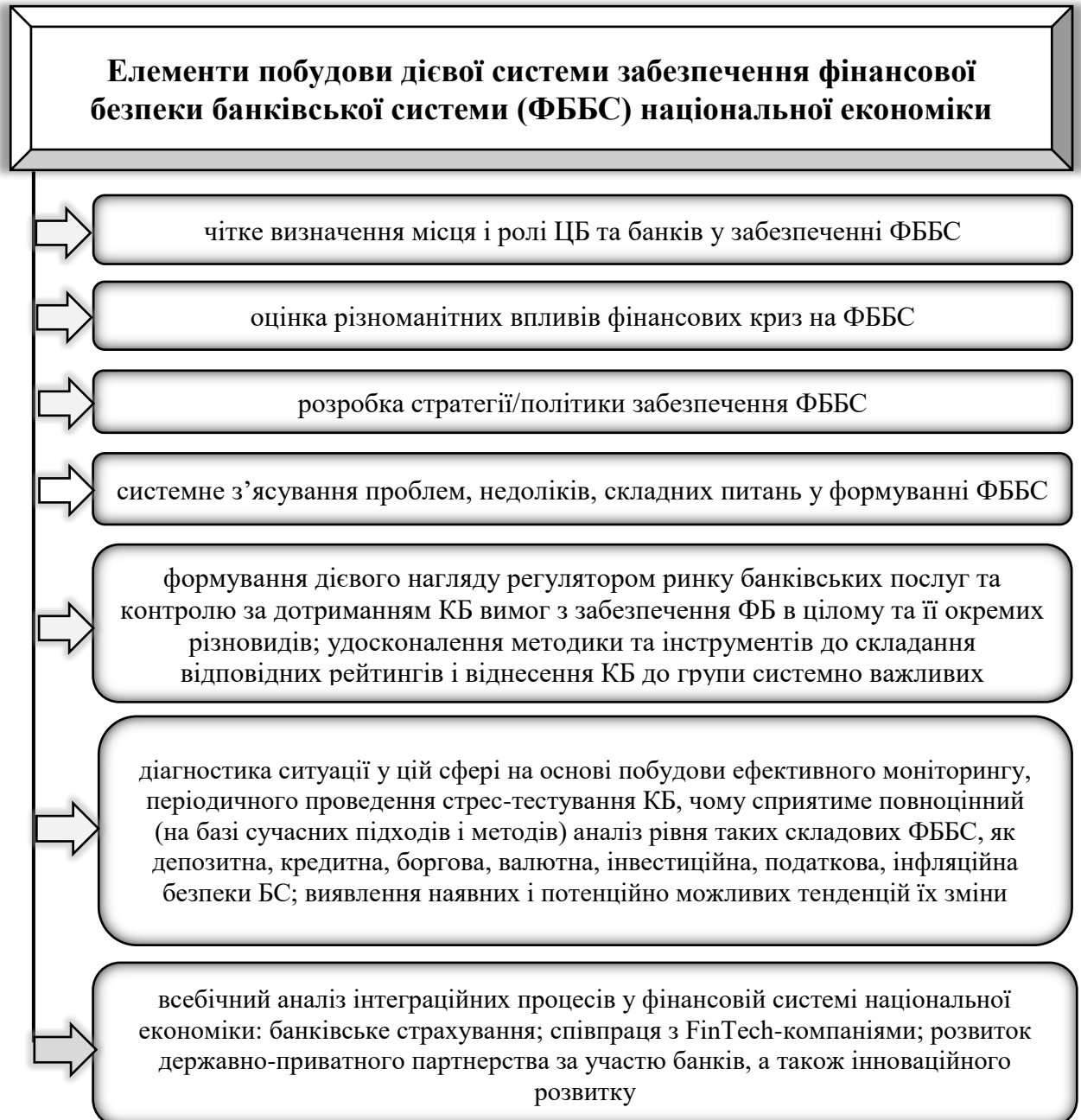

Рис. 1.1. Основні елементи процесу забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економіки

Джерело: сформовано автором на основі використання джерела [81]

Українські фахівці у спеціальній літературі розглядають фінансову безпеку банківської системи як динамічний стан всіх комерційних банків країни, який визначається стабільністю їх взаємозв'язків, безперервним виконанням основних функцій, збалансованістю основних показників та грошових потоків і це дає можливість без втрат протистояти екзогенним та ендемогенним загрозам для її фінансової стійкості, забезпечувати при цьому реалізацію фінансових інтересів держави та інших економічних агентів [14].

Цей же автор, наголошує, що сутність фінансової безпеки банківської системи полягає у забезпеченні найбільш ефективного використання існуючого потенціалу ресурсів та побудові відповідного середовища для реалізації економічних інтересів окремих банків та банківської системи в цілому у прогнозуванні й стриманні внутрішніх і зовнішніх загроз для банківських установ [14].

Проте, як нам видається, за такого підходу порушується причинно-наслідковий зв'язок, адже фінансова безпека банківської системи не характеризує ефективне використання існуючого ресурсного потенціалу, а саме зумовлюється ним. Більше того, мова йде не лише про використання існуючого ресурсного потенціалу, а про його продуктивне нарощення.

При цьому фінансова безпека банківської системи має відбивати не лише економічні інтереси банків і банківської системи загалом, а й клієнтів та контрагентів комерційних банків, держави, адже, будь-яка комерційна структура за взаємодії з банківською установою приймає на себе фінансові ризики: нездійснення платежів, втрату власних коштів на рахунках банків і грошових коштів контрагентів, вірогідність недоотримання прибутку, вимушене призупинення виробничо-комерційної діяльності. Безумовно, у разі відкликання ліцензії у комерційного банку, бізнесові структури, які обслуговуються банком отримують комплекс негативних наслідків із вищезазначених ризиків.

Різні вітчизняні фахівці наводять різні спрощені тлумачення сутності фінансової безпеки банківської системи, наприклад, І. Пріхно, тлумачить її як:

«...фінансовий стан банківської справи, що сприяє ефективній роботі банків та дозволяє швидко виявляти й усувати потенційні загрози та мінімізувати ризики, які заважають їм продуктивно діяти та якісно виконувати свої функції» [64, с.101].

У свою чергу Барановський О.І. підкреслює, що: «Фінансова безпека банківської системи полягає у виконанні банками їх основних функцій: трансформаційної та посередницької при мінімізації ризиків і загроз, особливо втрати капіталу» [12].

В. Соловійов розуміє банківську безпеку держави як: «...такий стан банківництва в країні, за якого забезпечуються в повному обсязі кредитування реального сектору економіки, постійні можливості на отримання та ефективно використання позикових ресурсів банків, незалежність банківського капіталу від ресурсів учасників-нерезидентів» [79].

Вітчизняний учений О. Дубровін комплексно визначає фінансову безпеку банківської системи як:

- стан її функціонування, який дозволяє комплексне дотримання її фінансової незалежності, фінансової стійкості або стабільності, надійності та конкурентоздатності;
- спроможність протистояти загрозам та системним ризикам, які притаманні банківській діяльності та ефективно використання власних, залучених і запозичених комерційними банками фінансових ресурсів;
- захищеність фінансових інтересів усіх стейкхолдерів ринку банківських послуг;
- систему заходів, які убезпечують банківський сектор від загроз і ризиків та створюють умови для його стійкого інноваційного розвитку;
- галузь наукових досліджень, яка вивчає стан і фінансові відносини в банківській системі, умови безпечного функціонування її суб'єктів, застосування фінансових технологій та інструментів [24, с. 32].

Таким чином, фінансова безпека банківської системи інтерпретується сьогодні і як конкретний фінансовий стан, і як стан фінансових відносин, як

здатність забезпечити фінансові інтереси, як комплекс певних заходів, як захищеність та як економічне явище за ознаками, властивістю та сукупністю зазначених характеристик.

Тобто, по суті, під фінансовою безпекою банківської системи необхідно розуміти комплексне поняття, яке свідчить що:

- за певного рівня, шляхом мінімізації внутрішніх і зовнішніх загроз і ризиків вона (безпека) забезпечує дотримання державних, національних, корпоративних та особистісних фінансових інтересів, прямо і опосередковано впливає на ефективність функціонування банківської установи, на її клієнтів та інших економічних суб'єктів;
- ця безпека обумовлюється фінансовою незалежністю, ліквідністю, платоспроможністю комерційних банків, їх фінансовими стійкістю чи стабільністю, надійністю та інвестиційною привабливістю, а також прибутковістю діяльності;
- безпека виступає інструментом забезпечення акумульованих ресурсів банківської системи у кредити юридичним і фізичним особам та будь-які інвестиції;
- безпека визначається таким станом фінансових відносин, який створює прийнятні умови та необхідні ресурси для процесу розширеного відтворення, збільшення фінансового потенціалу банківської системи, поступального економічного зростання в країні та зростання добробуту населення, отже таким станом, коли амплітуда небажаних змін певних характеристик системи не є вище чи нижче визначених порогових значень окремих індикаторів (а тому перебуває в їх межах);
- безпека є результатом сформованої збалансованості фінансових потоків, тобто критерієм, який визначає фінансову стійкість та стабільність банківської системи.

Що стосується складових фінансової безпеки банківської системи, то як уже підкреслювалось їх необхідно розглядати за функціональним призначенням банківської системи та їх функціональною спрямованістю.

Маючи на увазі функціональне призначення банківської системи, необхідно, у першу чергу, виокремити такі складові фінансової безпеки банківської системи як безпеку депозитної, кредитної, інвестиційної діяльності, платіжно-розрахункової, валютнообмінної діяльності, безпеку управління фінансовими потоками та різних форм банківського обслуговування як-то онлайн-банкінгу, мобільного, каналних інформаційних систем у хмарних сервісах, взаємокредитування, краудфандингу, краудінвестингу, структурованих банківських продуктів.

Водночас, за функціональною орієнтацією, як правило, виокремлюють торгіву, валютну, депозитно-кредитну безпеку, майнову (захищеність грошових коштів, цінних паперів та інших активів), податкову, інвестиційну, цінову, розрахункову, інфляційну безпеки банківської системи та безпеку її доходів і витрат.

У вітчизняній літературі, присвяченій банківництву, для забезпечення комплексності аналізу функціонування банківської системи виокремлюють, також фінансову безпеку:

- угод і операцій, банківських продуктів та інструментів, банківських процедур, навіть стратегій розвитку;
- інституційної складової банківської системи з огляду на збільшення/зменшення кількості проблемних комерційних банків та міжнародну фінансову безпеку банківської системи, яка обумовлюється тим, які групи комерційних банків переважають у ній чисті позичальники чи чисті кредитори за міжбанківськими операціями [14].

Разом з вище наведеними складовими фінансової безпеки (депозитна, кредитна тощо) ці складові формують комплекс фінансової безпеки банківського сектору як системне явище.

1.2. Теоретичні засади розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектора національної економіки

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи у реальному банківництві виступає як складне та багатопланове завдання безперервного характеру. Тому для розбудови дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору потрібний комплексний системний підхід.

У теоретичному сенсі безпека і забезпечення безпеки є різнопорядковими поняттями: фінансова безпека означає насамперед характеристику стану економічної системи, а забезпечення безпеки – це вже діяльнісна характеристика, тобто дії окремих суб'єктів з дотримання безпеки шляхом нейтралізації загроз стійкому розвитку економічної системи.

Поняття «забезпечення» означає певне гарантування чогось, створення надійних умов для функціонування чого-небудь, захист суб'єкта чи процесу від небезпеки. Звідси забезпечення фінансової безпеки є по суті створенням умов, у системі будь-якого управління щоб належно його виконувати та отримати необхідний результату [68, с. 60].

Зрозуміло, що в діяльності заходи фінансової безпеки стосуються як фізичних, так і юридичних осіб, а їх застосування, безумовно, пов'язане із суб'єктом, який має певний правовий статус. Визначальною метою реалізації таких заходів є забезпечення поступального економічного розвитку країни, стійкості фінансових систем; ці заходи можуть бути спеціальними та багатофункціональними. Спеціальні заходи безпеки орієнтовані виключно на безпеку власне фінансової системи, а багатофункціональні, крім фінансової безпеки захищають також інші соціально важливі цінності. Залежно від направленості заходи безпеки розділяють на два види: заходи припинення або ліквідації, які спрямовані на джерело небезпеки та заходи охорони, які спрямовані на об'єкт охорони. Водночас заходи фінансової безпеки можуть поділятися також залежно від часу застосування на невідкладні і превентивні.

Вітчизняна теорія і практика банківництва не має визнаної концепції

безпеки банківської системи та комплексності й системності її забезпечення, водночас, зростання ролі банківництва у забезпеченні умов для економічного зростання та поліпшення соціальних стандартів, глибини її проникнення в вітчизняну економіку; структурні та функціональні зміни у банківській системі, широке втілення фінансових інновацій, тінізація банківської діяльності та інші чинники зумовлюють постійну увагу до фінансової безпеки банківської системи, побудову дієвої системи її забезпечення як по суті головного напрямку антикризового регулювання банківської сфери.

Саме це і обумовлює обґрунтування системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи, її елементів та підходів до створення та функціонування в умовах поступального розвитку банківської системи України.

Забезпечення безпеки банківської системи необхідне внаслідок того, що банківська діяльність власне стосується майнових інтересів дуже великого кола суб'єктів, крім того з огляду на специфіку банківництва здатне впливати на всі соціально-економічні процеси в країні. Саме це і обумовлює встановлення для банків більш жорстких методів правового та власне економічного регулювання, державного нагляду, щоб уможливити економічну, а, отже, і фінансову безпеку порівняно з іншими суб'єктами підприємницької діяльності.

Систему забезпечення фінансової безпеки банківської діяльності в цілому визначають як певну організовану сукупність спеціальних органів, ресурсів, методів і заходів, які створюють захист діяльності від впливу екзогенних і ендогенних загроз хоча, у такому визначенні залишаються не зафіксованими конкретні об'єкти забезпечення безпеки банківської діяльності [18, с.18].

У фаховій літературі подають різні погляди на побудову системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи. Наприклад, Р. Вовченко підкреслює, що: «Фінансова безпека банківської системи вітчизняної економіки є гарантом фінансової безпеки держави, тому, що будучи залежною

від свого якісного стану вона виступає чинником як прискорення, так і гальмування реального економічного зростання. Водночас, функціонування банківської системи потребує формування дієвої системи забезпечення її фінансової безпеки, яка безпосередньо (хоча і різнобічно) впливає практично на всі сфери життєдіяльності суспільства, охоплює інтереси всіх економічних суб'єктів. Побудова ж такої системи має базуватися, по-перше, на чіткому, однозначному визначенні сутності фінансової безпеки банківської системи; по-друге, – чинників, які її зумовлюють; по-третє, – тих загроз, які існують у банківському секторі; по-четверте, тих індикаторів, які показують рівень досяжності цієї безпеки; по-п'яте, комплексного стану фінансової безпеки банківської системи національної економіки з виокремленням проблем та невирішених питань у цій сфері, і на кінець – обґрунтованих пропозицій із зростання існуючого рівня фінансової безпеки вітчизняних банків і банківської системи у цілому» [16, с.42].

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи розглядають також як сукупність економічних відносин, які формуються з приводу створення такої безпеки в умовах обмеженості фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, а її механізмом визначають уже сукупність способів організації певних відносин, які застосовуються суб'єктами забезпечення фінансової безпеки щоб захистити банківську систему від зовнішніх та внутрішніх загроз, коли існує нестача ресурсів [88, с.159].

Відомий фахівець з питання банківництва Ю. Ніколаєнко пропонує структурно-функціональний підхід до забезпечення саме фінансової безпеки банківської системи, головними блоками якої є: процес створення, безпосередня реалізація і розвиток розробленої стратегії, з урахуванням цілей, завдань, сутності та послідовності дій щодо моделювання розвитку на основі вимог внутрішнього середовища до забезпечення стабільності банківської системи, – і все це дозволяє оцінити негативний вплив зовнішнього середовища та визначити і реалізувати заходи із нейтралізації загроз [59]. Хоча, скоріше такий підхід, по-перше, обмежує забезпечення фінансової

безпеки банківської системи лише розбудовою, реалізацією та розвитком її стратегії, яка не враховує всю сукупність дуже тісних зв'язків різних економічних суб'єктів, їх різноманітних утворень та державних структур, секторів вітчизняної економіки, а також наявні розбіжності їх економічних тобто і фінансових інтересів, а, по-друге, не приймає до уваги негативний вплив і внутрішнього середовища функціонування банківської системи.

Серед заходів із забезпечення фінансової безпеки банківської системи у розумінні визначення елементів такої стратегії виступають, як правило, підвищення рівня монетизації вітчизняної економіки; забезпечення умов для зростання капіталізації банківської системи; підняття норм резервування за зобов'язаннями в іноземній валюті, намагання зупинити зростання довгострокового боргу; здійснення збалансованої фіскальної політики у напрямку стимулювання зростання норм внутрішніх заощаджень; здійснення урядом антимонопольної та антиінфляційної політики; дотримання норм законодавства; заходи з підвищення репутації комерційних банків, забезпечення прозорості та доступності їх діяльності.

Водночас, серед таких заходів із забезпечення фінансової безпеки банківської системи, безумовно, потрібні такі як: удосконалення монетарної політики центрального банку, забезпечення її дієвої координації з фіскальною політикою; якісне покращення державного регулювання та нагляду за комерційними банками.

Окрім цього, здійснення антиінфляційної політики аж ніяк не є прерогативою лише уряду, тому що така політика має формуватися разом – урядом і Центральним банком, маючи на увазі різнопланову природу інфляційних процесів.

Ми вважаємо, що у цілому можна погодитися з визначенням системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору українським фахівцем О. Дубровіним, який під нею розуміє комплекс цілей і завдань, об'єктів і суб'єктів, а також методів, важелів, фінансових інструментів, індикаторів, принципів, які використовуються для захисту національних інтересів у цілому

та інтересів учасників ринку банківських послуг зокрема, а також ідентифікації, моніторингу і оцінки зовнішніх та внутрішніх загроз; прогнозування і моделювання потенційних дисбалансів, негараздів та кризових явищ у банківській системі; контролю ефективності використання грошових коштів; розробки й реалізації превентивних та оперативних заходів з забезпечення банківської системи [24].

Таким чином, розбудова системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи означає створення таких умов функціонування банківської системи, за яких:

- безпечно діють у банківництві усі складові фінансово-кредитного механізму економічного зростання;
- існує гранично мала, несуттєва можливість спрямування грошових потоків у незаконні сфери їх використання;
- практично відсутня можливість зловживання фінансовими ресурсами у банківській системі;
- активно використовуються новітні підходи до ризик-менеджменту та сучасні фінансові інструменти;
- банківська система вважається фінансово стійкою та стабільною.

Продуктивність сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи, яка означає її спроможність та результативність, обумовлюється втіленням в ній всіх напрямів функціонування банківської системи, тобто комплексністю. При цьому така безпека визначається готовністю та здатністю регулятора (ЦБ) й комерційних банків:

- найбільш повно застосовувати ефективні механізми реалізації та захисту національних інтересів, отже інтересів банків, їх клієнтів і контрагентів у цій сфері, при акумулюванні, розподілі та перерозподілі фінансових ресурсів;
- зберігати й нарощувати фінансовий потенціал комерційних банків та банківської системи загалом;
- своєчасно виявляти та знешкоджувати, а краще запобігати,

попереджати, нівелювати, у крайньому випадку мінімізувати виклики і загрози фінансової безпеки банківської системи, при цьому оперативно реагувати на зміну ринкового середовища;

- забезпечувати фінансову стійкість тобто стабільність і конкурентоспроможність як окремих банків, так і системи в цілому.

У науковій літературі наголошується також, що імперативами системи забезпечення фінансової безпеки банків, мають стати: співмірність параметрів банківської системи і національної економіки загалом; системність фінансових відносин комерційних банків, оптимальна зміна акумульованих системою ресурсів в інвестиції; уникнення структурних, функціональних і територіальних диспропорцій у банківській системі; створення різноаспектних фінансових «подушок» безпеки на випадок тих чи інших криз; першість попереджувальних заходів у розбудові фінансової безпеки банківської системи; збереження цілісності банківської системи навіть за несприятливих умов її функціонування; створення системи належного контролю за рухом фінансових ресурсів у банківській системі [24].

При цьому головною метою системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору потрібно вважати якраз забезпечення його цілісності та взаємоузгодженості його складових, а, отже, досягнення бажаного рівня надійності захисту її об'єктів, такого ж рівня рентабельності, безпеки та дотримання майнових прав і інтересів клієнтів [83].

По-іншому, визначальна ціль системи забезпечення фінансової безпеки полягає у забезпеченні центрального місця банківської системи на фінансових ринках, у фінансовій системі національної економіки, а ще у досягненні стабільності функціонування банківської системи та формуванні умов для її поступального розвитку.

Водночас, найважливішими цілями побудови системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи повинні сьогодні бути:

- гарантування вкладів та забезпечення фінансової безпеки банківської системи в умовах тіньового банкінгу;

- стимулювання необхідного обсягу фінансових ресурсів банківської системи для реалізації стратегічних і тактичних планів її функціонування в умовах поступального розвитку;
- виявлення та об'єктивна кількісна й якісна оцінки загроз фінансовій безпеці банківської системи, які зумовлені як розвитком банківської системи і фондового ринку, так і рівнем корупції, податковим навантаженням та негативними наслідками загроз;
- формування цілісного механізму нейтралізації загроз фінансовій безпеці банківської системи на етапах життєвого циклу банків;
- створення системи надійного захисту вкладів і рахунків фізичних осіб, а також і юридичних, щоб підвищити фінансову стійкість комерційних банків, їх депозитну і кредитну безпеку та повноцінне відновлення довіри до банківських установ, а також забезпечення фінансової стабільності загалом і фінансової безпеки держави;
- розвиток системи страхування банківських ризиків, внаслідок покращення бізнес-моделей і комерційних банків, і страховиків, розробці останніми загальногрупових моделей оцінки ризиків й капіталу, що дозволить вимірювати ризики та оптимізувати портфелі банків щодо забезпечення захисту їх та інтересів їх клієнтів або контрагентів;
- пошук та констатація фінансових правопорушень, забезпечення безумовного покарання порушників діючого законодавства;
- мінімізація конфліктів у банківській системі;
- розбудова алгоритму, тобто певної послідовності формування системи забезпечення фінансової безпеки.

Безумовно, завданнями розбудови системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи необхідно також вважати:

- забезпечення стійкості грошової, валютної та фіскальної систем країни;
- стабільність фінансових потоків, які «пропускає» банківська система;
- розвиток інвестиційного фінансування;

– результативне поєднання зусиль держави і банківського бізнесу у мобілізації грошових коштів.

Фінансова безпека банківської системи виступає як результат різних управлінських впливів на процеси, які відбуваються в системі, а тому її можна розглядати і як окремий, самостійний об'єкт управління, і як складову системи більш високого рівня – фінансової безпеки держави в цілому.

Функціями забезпечення фінансової безпеки банківської системи виступають як формування безпечного й ефективного використання фінансових ресурсів банківської системи, так і регулятивна і захисна функції, а також попереджувальна та інформаційна.

У теоретичному сенсі об'єктами забезпечення фінансової безпеки банківської системи, як правило, визначають зовнішнє середовище (клієнтів, державу, кримінальні структури) та внутрішнє середовище (банки, центральний банк, менеджмент банківських установ) [81].

Хоча, з іншого боку об'єктами фінансової безпеки банківської системи можуть бути: соціально-економічні й правові відносини, які визначають фінансовий стан даної системи; фінансова діяльність комерційних банків та банківської системи в цілому; фінансові інтереси усіх стейкхолдерів й персоналу банківських установ, професійних учасників фінансових ринків, Центрального банку як регулятора ринку банківських послуг та представника держави загалом; ресурси комерційних банків та їх майнові права; фінансовий менеджмент; фінансовий стан банків, їх стійкість і стабільність, а також інфраструктуру системи, яка забезпечує стабільне функціонування банків [16, с.41].

Зрозуміло також, що в країні суб'єктами забезпечення фінансової безпеки банківської системи повинні бути як парламент, так і державні структури, які опікуються дотриманням національної у цілому та економічної і фінансової безпеки зокрема й інфраструктури ринку банківських послуг; це також державні органи, які відповідальні за фіскальну і антимонопольну політику, за державний фінансовий контроль; це регулятор фондового ринку;

це правоохоронні органи й органи судової влади; клієнти банків та навіть рейтингові агентства, консалтингові чи аудиторські компанії та, безумовно, експертне співтовариство.

Розбудова та процес функціонування системи забезпечення фінансової безпеки у банківській системі базується як на об'єктивних економічних закономірностях, так і на тих принципах, які визначають самі суб'єкти такого забезпечення.

Узагальнюючи існуючі в літературі підходи, можна вважати, що система забезпечення фінансової безпеки банківського сектору має базуватись на таких принципах, як науковість, правове забезпечення, об'єктивність, комплексність, економічна та соціальна доцільність, відповідальність, безперервність у часі, координованість як чіткий взаємозв'язок дій усіх суб'єктів забезпечення цієї безпеки, інтегрованість тобто комплекс взаємопов'язаних заходів на всіх рівнях, поєднання превентивних і реактивних заходів, результативність або ефективність.

Теоретичні засади вимагають також визначити у тому числі і такі підсистеми забезпечення фінансової безпеки, як науковий супровід, законодавча, організаційно-управлінська контрольна-діагностична, інформаційно-аналітична та прогностична база, маркетингове, кадрове, режимне, страхове, та програмне забезпечення, а також, безумовно, морально-етичні норми безпеки (неписані норми та стандарти ділової етики, корпоративна культура).

У теоретичному дискурсі також виділяють механізм забезпечення фінансової безпеки, який є певною структурованою системою реагування на сучасні виклики, зрозуміло що фінансова безпека забезпечується за допомогою реалізації досить ефективної та продуманої фінансової політики в усіх сферах життєдіяльності суспільства [49, с.79].

Проте, життя вимагає впровадження єдиного скоординованого механізму функціонування системи забезпечення фінансової безпеки, а також забезпечення ефективного узгодження дій усіх суб'єктів, які мають

відповідний статус у цій сфері та, безумовно, втілення системного підходу до планування та реалізації заходів щодо забезпечення фінансової безпеки [10, с. 426].

1.3. Фінансова безпека банківської діяльності в умовах цифровізації: теоретичні підходи

Сучасні тенденції економічного розвитку вимагають пошуку нових підходів до формування та управління фінансовими ресурсами задля забезпечення фінансової безпеки та захисту інтересів усіх пов'язаних осіб. При цьому розвиток економіки та суспільства визначається сьогодні зростаючою цифровізацією усіх їх сфер. Щоб отримати переваги новітніх технологій і зміцнити конкурентоспроможність економіки у сучасному глобалізованому цифровому світі необхідна зважена політика щодо цифровізації, регулятивних змін, адаптації правової бази, прискорення інвестицій для просування цифрової економіки на основі наявних традицій та спираючись, безумовно, на наукове підґрунтя теорій економічного розвитку [69].

Сьогодні умови здійснення банківської діяльності постійно змінюються, а, отже, потрібно постійно удосконалювати існуючі підходи щодо визначення та оцінки фінансової безпеки банківської системи, особливо при зростаючій цифровізації життєдіяльності людей у всіх сферах.

Розвиток банківської системи, як відомо, відбувається сьогодні на основі нових «цифрових» бізнес-моделей, які при цьому не тільки дають переваги, але і створюють нові загрози. Саме сучасні умови діяльності банківської системи створюють нові загрози та виклики, які пов'язані з процесами діджиталізації економіки [20].

Враховуючи процеси цифровізації банківської діяльності, необхідно підкреслити, що фінансова безпека банківської системи в умовах цифровізації

являє собою такий стан банківської системи, коли створюються умови для її ефективного функціонування, формування та розподілу фінансових ресурсів, зростання фінансової стабільності банків за впливу негативних факторів на основі забезпеченості цифрових засобів як передачі, так і швидкої обробки та захищеності даних, які отримує система. Такий стан – це також здатність безпроблемного використання необхідних ресурсів за допомогою банківської мережі та Інтернет-мережі щоб віднаходити та протидіяти як уже відомим негативним чинникам, так і бути готовими до аналізу та пошуку способів нейтралізації нових, раніше не відомих викликів та загроз.

Безумовно, важливою складовою фінансової безпеки банківської системи в цілому є фінансова безпека кожного окремо взятого банку. Спробуємо узагальнити існуючі у літературі чинники впливу на фінансову безпеку банку (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні чинники впливу на фінансову безпеку банківської установи

Чинник <i>1</i>	Характер впливу <i>2</i>
Ризики банківської діяльності	Зростання витрат на формування резервів
	Погіршення якості кредитного портфеля банків
	Відплив залучених коштів, вкладів
	Загроза конкурентоспроможності
Системні ризики	Падіння капіталізації, викликане збитковістю діяльності
	Інфляційні процеси
	Зростання рівня доларизації
Глобалізація економіки	Прихід на ринок стійких банків з іноземним капіталом, міжнародні інциденти
Інноваційність банківської діяльності	Застаріле обладнання
	Високотехнологічні іноземні банки
	Збої технічного характеру
Інформаційно-цифрове забезпечення банківської системи	Тривалий аналіз та обробка даних
	Відповідність послуг вимогам ринку
	Забезпечення інтернет-технологій
	Ненадійність, нестабільність серверного забезпечення
	Загроза кібератак, вірусів
	Загроза втрати даних
	Загроза втрати конфіденційності інформації

Джерело: сформовано автором на основі використання джерела [19]

Дія таких чинників, враховуючи цифровізацію діяльності, свідчить, що фінансова безпека банку також являє собою стан фінансових відносин, коли формуються умови для продуктивного використання ресурсної бази банку, зростання фінансової забезпеченості задля протидії дестабілізаційним факторам на основі захисту баз даних у банківській мережі та у мережі Інтернет, через втілення цифрових програм та алгоритмів, які спроможні забезпечити стійку роботу банку та підвищити рівень безпеки саме у віртуальному інформаційному просторі.

Фінансова безпека банку базується сьогодні не тільки на традиційних методах, а й на наповненості банківської діяльності засобами пошуку та обробки інформації із застосуванням Інтернет-мережі та новітніх алгоритмів здійснення операцій, які суттєво спрощують, але збільшують якість та швидкість обміну даних, і це обумовлює нові перспективи щодо розвитку та втілення цифрових технологій у діяльність банків.

При цьому виникає проблема захисту банківських даних від кібератак, а це, своєю чергою, потребує такого поняття, як «кібербезпека» та, відповідно, «кіберзлочинність», які відносяться до інформаційно-цифрового забезпечення банківської системи. На основі інформаційних технологій, при глобальному проникненні швидкого доступу до Інтернет-ресурсу та онлайн-послуг, трансформується і процес надання фінансових послуг. На базі автоматизованих алгоритмів та доступу клієнта до банківських онлайн-послуг, швидкого залучення нових клієнтів, окремі установи мають суттєві переваги перед тими банками, які не застосовують такі технології.

Сьогодні внаслідок впровадження цифровізації з'являються нові зручні для клієнтів інноваційні продукти і послуги. Найбільш відомі та застосовувані види українських інноваційних банківських продуктів – це мобільний банкінг, інтернет-банкінг, та інші банківські послуги, які вже активно застосовуються. Щоб більш повно враховувати новітні тенденції розвитку економіки та можливих загроз, у літературі виокремлюють такі індикатори, які впливають на фінансову безпеку як окремих банків, так і банківської системи в цілому

(табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Індикатори фінансової безпеки у банківництві з урахуванням цифровізації

Індикатор 1	Характеристика 2
Наявність підрозділу з управління мережевими ризиками окремого банку	Контролює загальний рівень ризиків банку, визначений у декларації схильності до ризиків, забезпечення підтримки та координації діяльності інших підрозділів з питань управління ризиками
Наявність у банку мережі банкоматів і POS-терміналів	Кількість встановлених та діючих банкоматів і POS-терміналів
Банківські експертно-аналітичні системи, що використовують принципи штучного інтелекту	Системи, що використовують штучний інтелект для вирішення або прогнозування певних проблем і симуляції подій, та створення експертних систем, що використовують спеціалізовані бази даних для отримання достовірних висновків
Застосування баз даних на основі моделі «клієнт-сервер» у банку	Системи, що використовують вже готову базу даних сервера, а не подають запит до банку, тим самим спрощують процес пошуку відповідної інформації
Засоби між мережевої взаємодії для міжбанківських розрахунків у банківській системі	Застосування відкритих API для створення міжбанківських програм, що здатні взаємодіяти не лише в системі окремого банку а й по всій системі з урахуванням захисту передачі інформації
Засоби централізованого виявлення несанкціонованих спроб проникнути до ресурсів банківської системи	Застосування програм та алгоритмів, що перешкоджають відкритому доступу до конфіденційних та захищених баз даних і виявляють несанкціоновані запити з боку незареєстрованого користувача та блокування лише окремого порушника, а не загальної системи
Наявність системи захисту інформації у банківській установі	Програми та алгоритми, що здатні забезпечити захист та конфіденційність інформації на серверах та протидіяти негативним факторам впливу з боку шахраїв, хакерів, вірусів
Частка людей, які отримують банківські послуги онлайн	Кількість споживачів банківських послуг онлайн у системі
Проникнення смартфонів у банківську сферу	Кількість користувачів мобільних телефонів, що використовують банківські мобільні додатки
Наявність інтернет-банкінгу та мобільного банкінгу	Наявність у банку сайту, мобільних додатків, можливість розрахунків онлайн

Джерело: сформовано автором на основі використання джерела [19]

Перелік таких індикаторів формувався для вітчизняних банків саме в плані використання ними сучасних цифрових технологій. Щоб покращити

оцінку фінансової безпеки банку фахівці пропонують застосовувати поєднання різних підходів, при цьому маючи на увазі зростаючі масштаби цифровізації економіки. Безумовно, фінансову безпеку банку одномоментно визначає велика кількість різних індикаторів та коефіцієнтів, а тому мабуть треба обрахувати певний узагальнюючий показник фінансової безпеки банку, а він означатиме вплив різних чинників на неї. Щоб розрахувати такий узагальнюючий показник, як правило, використовують такі індикатори фінансової безпеки банку як показники фінансової стійкості; такі, що характеризують якість активів; показники, які характеризують структуру залучених і запозичених коштів; показники на основі достатності капіталу; коефіцієнти ліквідності; показники рентабельності і цей перелік можна розширювати [61].

Після розрахунку всіх показників та побудови матриці спостережень здійснюють стандартизацію кожного окремого елемента та формують матрицю стандартизованих значень, яка передбачає розподіл кожного показника на стимулятори та гальмівники. Стимуляторами виступають показники, зростання яких дає кращу оцінку, а гальмуючі показники, навпаки, – спричиняють її погіршення. Часто для визначення показників як стимулятор або гальмівник застосовують метод експертних оцінок, тому що є показники, які однозначно виступають стимуляторами, як-от, показники рентабельності банку.

Водночас, є показники, які важко однозначно віднести до стимуляторів або таких, що гальмують розвиток, адже це залежатиме від політики окремого конкретного банку. У цьому сенсі, наприклад, мультиплікатор капіталу може своєю динамікою як стимулювати, так і гальмувати розвиток залежно від економічної ситуації та, безумовно, політики банку щодо ризиків [4].

Усвідомлення сучасного стану розвитку та втілення цифрових технологій у діяльність банків, вимагає врахування міри забезпеченості інформаційними та цифровими ресурсами, адже це безпосередньо впливає як на діяльність, так і на безпеку банку. Всі фахівці визнають, що втілення

цифрових технологій суттєво поліпшує роботу банку та приносить йому додатковий дохід, а розробка нового цифрового програмного забезпечення підвищує інноваційність банку та ефективність його діяльності.

Хоча, зрозуміло, що для таких нововведень бажано виділяти загрози, які здатні негативно вплинути на діяльність банківської установи. До уваги, якщо кібератака на головні сервери банку спроможна унеможливити його діяльність на години, навіть дні, то така ситуація може призвести до дуже значних негативних наслідків. Щоб протидіяти цим злочинам бажано та необхідно створювати окремі підрозділи в банках та розробляти відповідні системи протидії та захисту баз даних та серверів.

Сьогодні існують різноманітні підходи до оцінки фінансової стійкості банку. Сучасні умови банківництва вимагають урахування максимальної кількості індикаторів при оцінці фінансової безпеки банків. При цьому констатація загроз, оцінка, виявлення та забезпечення фінансової безпеки в діяльності банків виступає надважливим завданням банківського менеджменту на всіх рівнях. Зростання масштабів цифровізації економіки потребує постійної уваги до нових загроз та можливостей, які виникли з використанням сучасних технологій.

Висновки до першого розділу

Аналіз теоретичних засад фінансової безпеки банківської системи дозволяє зробити наступні висновки.

Важливість дослідження фінансової безпеки банківської системи обумовлюється різноманітними функціональними, організаційними та структурними змінами у банківській системі, пошуком дієвих інструментів протидії новим викликам, наприклад, цифровізації економіки та діджиталізації банківського сектору, розвитку криптовалют та, водночас, фальшуванню грошей, втіленню штучного інтелекту тощо.

Задля побудови дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи національної економіки у теоретичному сенсі потрібні чітке визначення місця і ролі Центрального банку і комерційних банків у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи; дієвий нагляд Центральним банком ринку банківських послуг за дотримання банками вимог з забезпечення фінансової безпеки в цілому та її окремих різновидів; удосконалення підходів до побудови відповідних рейтингів, особливо віднесення комерційних банків до категорії системно важливих; діагностика ринкової позиції банків та налагодження ефективного моніторингу, регулярного проведення стрес-тестування комерційних банків, аналіз рівня таких різновидів фінансової безпеки як кредитна, депозитна, боргова, валютна, інвестиційна, фіскальна й інфляційна безпеки банківської системи; аналіз наявних і потенційно можливих тенденцій їх зміни; всебічний аналіз інтеграційних процесів тобто співпраці банків з FinTech-компаніями, розбудови державно-приватного партнерства за участю комерційних банків, їх інноваційного розвитку тощо.

Фінансову безпеку банківської системи необхідно розуміти як комплексну категорію, яка, з одного боку, визначає дотримання національних, державних, корпоративних і особистих фінансових інтересів, а тому впливає не тільки на ефективність функціонування банківських установ, а і на їх клієнтів та контрагентів, обумовлюється фінансовою автономією, ліквідністю, платоспроможністю банків, а з іншого боку є інструментом забезпечення банківськими установами трансформації їх капіталу у кредити юридичним і фізичним особам, портфельні та прямі інвестиції, тобто створює потрібні умови й необхідні ресурси для розширеного відтворення, нарощування фінансового потенціалу секторів вітчизняної економіки та добробуту населення.

На підставі функціонального призначення банківської системи, необхідно виділяти такі складові фінансової безпеки банківської системи, як безпеку кредитної, депозитної, інвестиційної, діяльності, валютообмінну,

страхову безпеку. Водночас, за функціональною орієнтацією, бажано також виокремлювати депозитну, кредитну, боргову, валютну, майнову, інвестиційну, фіскальну, цінову, інфляційну безпеки банківської системи, а також безпеку її доходів і витрат.

Забезпечення фінансової безпеки банківської системи, виступає як комплекс підсистем, які постійно розбудовуються на стабільній основі суб'єктами системи для досягнення безпеки та використання потрібних методів, засобів, процедур, необхідних стимулів, безпекових індикаторів, певних механізмів впливу, безумовного дотримання головних принципів забезпечення безпеки банків, їх клієнтів та контрагентів, своєчасної діагностики викликів, загроз і ризиків у банківництві, запобігання або мінімізації їх негативного впливу на функціонування системи та обслуговуваних нею клієнтів.

Новітні цифрові технології створюють як безліч переваг для комерційних банків, так і формують значні виклики і загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки як окремих банків, так і системи у цілому. Саме тому у сучасних умовах банки зобов'язані виокремлювати індикатори фінансової безпеки з урахуванням цифровізації, постійно відслідковувати їх кількісні параметри та аналізувати вплив різних чинників зовнішнього та внутрішнього середовища банківництва на ці показники. При цьому необхідно розподіляти весь цей комплекс показників на такі, які стимулюють розвиток тої чи іншої сфери аналізу та ті, які такий розвиток гальмують, по-іншому дестимулюють. Констатація цифрових загроз, їх оцінка та забезпечення фінансової безпеки є сьогодні суттєво важливим завданням банківського менеджменту на усіх рівнях.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

2.1. Сучасний стан фінансової безпеки банківської системи України

В Україні фахівці з проблематики фінансової безпеки банківської системи розглядають науково-методичні, діагностичні, управлінські, юридично-процесуальні та інші питання її забезпечення, але комплексно вона практично не розглядається. Немає послідовної та логічно завершеної аналітики формування сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

Часто констатується недосконалість чинного законодавства, яке регламентує питання забезпечення фінансової безпеки економічних суб'єктів усіх рівнів, починаючи від Конституції України і кінчаючи різноманітними нормативними актами уряду та Центрального банку. Сутнісно не визначають належних орієнтирів і наявні програмні документи в сфері національної та економічної безпеки. У Стратегії національної безпеки України, що була затверджена у 2020 році, фінансова безпека навіть не виокремлюється, а йдеться тільки про стабільне функціонування фінансової системи, послідовну монетарну політику та зростання довіри до вітчизняних фінансових інститутів; зміцнення фінансової стійкості, більш ефективне використання бюджетних коштів та ресурсів міжнародної допомоги для гарантування національної безпеки України, на основі підвищення прозорості використання та впровадження сучасного фінансового менеджменту [67].

Нині діюча Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року визначила стан фінансової безпеки протягом останніх років як незадовільний, а причинами цього були постійний дефіцит державного бюджету та залежне від нього значне боргове навантаження, слабкий розвиток

інвестиційного кредитування економіки та національного фондового ринку. Стратегія констатує, що внаслідок існування структурних проблем фінансова система нашої країни неспроможна по суті належним чином протидіяти викликам збройної агресії росії та тимчасової окупації частини території України і вже певні роки знаходиться у кризовому стані [66].

Ця Стратегія констатує, що основними викликами та загрозами у сфері фінансової безпеки виступають загрози у фіскальній сфері, загрози загальнодержавним позабюджетним фондам, фондовому ринку, а також, безумовно, тінізація вітчизняної економіки. Щодо банківської системи, то документ констатує недостатній рівень фінансової інклюзії; складні, проблемні питання щодо активів та фінансових зобов'язань банківських установ на тимчасово окупованих територіях; слабкий розвиток довгострокового кредитування; велику частку непрацюючих кредитів у кредитному портфелі комерційних банків; поширення явища легалізації тобто відмивання доходів, які були отримані злочинним шляхом. По наведеній нами класифікації все це можна віднести до депозитної, кредитної, боргової та інвестиційної безпеки банківської системи. Загальна ж оцінка фінансової безпеки банківської системи у Стратегії відсутня.

А завдання по фінансовій безпеці, які у певній мірі стосуються фінансової безпеки банківської системи у документі зафіксовані як стимулювання банківської системи орієнтувати кредитні ресурси в першу чергу на розвиток реального сектору вітчизняної економіки, малого та середнього бізнесу; формування умов для зростання довгострокового фондування та розширення інвестиційного кредитування; зменшення обсягів непрацюючих кредитів та зростання міцності банків; збереження інституційної незалежності Нацбанку України; тобто такий перелік завдань аж ніяк не фіксує всі аспекти забезпечення фінансової безпеки банківської системи України.

У сучасних умовах України, на наш погляд, треба вести мову не про банківську безпеку, а саме про фінансову безпеку банківської системи, адже

остання визначається не тільки фінансовою стійкістю кожної окремої банківської установи, а й іншими фінансовими характеристиками. Наприклад, оцінки за загальновідомими індикаторами тільки певною мірою характеризують депозитну, кредитну, валютну безпеки банківської системи, безпеку його доходів і витрат, при цьому такі складові фінансової безпеки банківської системи, як боргова, майнова (захищеність грошових ресурсів, цінних паперів й інших активів), інвестиційна, фіскальна, платіжна, цінова, інфляційна безпеки банківської системи, залишаються поза увагою державних структур.

Державна регуляторна політика практично не бере до уваги важливість і необхідність забезпечення фінансової безпеки банківської системи, ці питання актуалізуються тільки тоді, коли вже важко уникнути загроз і це зовсім не сприяє підвищенню рівня основних елементів фінансової безпеки банківської системи. Зафіксовані належним чином у документах, а тому і не вирішуються в практичному сенсі завдання із забезпечення безпеки з формування некредитних ресурсів, а також депозитної, кредитної, валютної, та інших безпек банківської системи.

Підкреслимо також, що вивченню та узагальненню практики роботи підрозділів безпеки комерційних банків не надають достатньої уваги, це по суті фрагментарні явища, а тому це негативно відображається як на забезпеченні безпеки окремих банків, так і безпеки усїєї банківської системи.

Сучасна регуляторна політика НБУ створює певні проблеми у забезпеченні необхідного рівня фінансової безпеки банківської системи. Недоліком такої регуляторної діяльності українського Центрального банку є те, що самі намагання досягнення фінансової стійкості банківської системи виключно в рамках банківського регулювання не мають сенсу. В усякому разі вони хіба що спроможні забезпечити формальну відповідність окремих показників стійкості, але ж – за рахунок зменшення функціональності самої банківської системи. Як наслідок, створюється парадоксальна ситуація, за якої розширення/відновлення функціональної спроможності банків посилює

внутрішні ризики банківської системи, а отже це викликає її опір.

Головними зовнішніми чинниками впливу на фінансову безпеку української банківської системи виступають такі:

- динаміка зміни світових цін на товари традиційного вітчизняного експорту, вітчизняних підприємств, яка впливає не просто на залишки на рахунках та перспективи обслуговування кредитів, а в цілому на ліквідність банківської системи, на якість її кредитного портфеля та пов'язані з цим витрати на побудову фондів страхових резервів, що значно знижує рівень прибутковості та капіталізації банківської системи;
- зміни в обсягах приватних грошових переказів фізичних осіб, які диктуються ситуацією на ринку праці в окремих країнах, а це впливає на динаміку депозитів населення в Україні, які в свою чергу формують ліквідність комерційних банків;
- тренд на відток кредитних ресурсів з ринків, які розвиваються, а це збільшує вартість залучення коштів на зовнішніх ринках капіталу та ускладнює рефінансування вітчизняного зовнішнього боргу, та ще й «тисне» на розмір міжнародних резервів України, обсяг яких є надзвичайно важливим фактором фінансової стійкості банківської системи;
- зміни в динаміці ділової активності глобальної економіки, які впливають на діяльність в Україні комерційних банків з іноземним капіталом, адже це приводить до надання або повернення ними значних сум міжбанківських позик між материнськими і дочірніми банківськими установами, зростання або зниження капіталізації, виведення дивідендів, а тому безпосередньо впливає на ліквідність, рентабельність та капіталізацію банківської системи України.

Водночас, зовнішні фактори, як правило, діють на систему через її внутрішні складові та наявні дисбаланси між ними, вони проявляються в основних тенденціях та внутрішніх проблемах української банківської

системи [65, с. 46].

У системі банківського нагляду НБУ надає пріоритет контролю за дотриманням комерційними банками економічних нормативів, при цьому адміністративні заходи (прямі обмеження або заборони) застосовуються вибірково.

Фахівці з банківництва наголошують, що перешкодою для підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи в Україні є недосконалість у вітчизняних умовах реалізованого НБУ режиму таргетування інфляції, хоча дієвість застосування відсоткових ставок як інструмента монетарного регулювання, який є центральним елементом режиму інфляційного таргетування, значно обмежена в Україні внаслідок відсутності необхідних трансмісійних механізмів, які саме структурують зростання грошової пропозиції по визначених напрямках, запобігаючи її впливу у спекулятивні канали [65, с. 97]. Після початку повномасштабної російсько-української війни цей режим НБУ офіційно перестав застосовувати.

Водночас, на рівень фінансової безпеки банківської системи також впливають:

- орієнтація великих банків на досягнення кількісних показників масштабів свого зростання, їхня низька ринкова капіталізація;
- недоліки у функціонуванні малих банків, особливо слабка диверсифікація їхньої діяльності, спрямованість на обслуговування одного або кількох великих клієнтів, низька якість корпоративного управління та значна залежність від крупних акціонерів.

Негативними факторами фінансової безпеки банківської системи виступають також низка проблем у діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб в Україні як ключового елемента страхової підсистеми сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

У першу чергу цілі системи гарантування вкладів в Україні, передбачають гарантування лише вкладів фізичних осіб та не забезпечують підтримку інших вкладників, що по суті є неправильним підходом для

уникнення системних фінансових криз.

Немає також реальної взаємодії системи гарантування вкладів з іншими складовими забезпечення фінансової стабільності банківської системи, особливо у сфері банківського нагляду. Тому фінансові проблеми окремих банків не діагностуються на ранніх етапах, а виявляються тоді коли уникнути виведення з ринку вже важко або неможливо.

Підкреслимо також, що кошти Фонду завжди обмежені, а інструменти рентабельного розміщення власних коштів по суті відсутні, адже інвестувати їх можна лише в ОВДП, хоча і на це не має вільних ресурсів.

Окрім цього, гарантована сума відшкодування банківських вкладів у сучасних умовах незначна, а коло претендентів на відшкодування, як правило, обмежене, тому, безумовно, потрібне розширення переліку вкладників, а також збільшення сума гарантованого відшкодування.

Суттєву роль для забезпечення фінансової безпеки банківської системи в цілому відіграє також і система банківського нагляду НБУ. Насамперед у 2021 та 2022 рр. оцінку якості активів як завжди проходили всі банки, а 30 найбільших ще й додатково пройшли стрес-тестування. За результатами НБУ як регулятор установив вищий за мінімально необхідний рівень достатності капіталу для цілого ряду банків. Такий цільовий рівень розраховано для ситуацій, коли навіть за реалізації стресових подій капіталу банку завжди було достатньо для покриття ймовірних збитків.

Така оцінка якості активів відбувалася за участі незалежних аудиторів і підтвердила, що в цілому банки коректно відображають якість кредитного портфеля та всі основні показники діяльності. Проведені аудиторами коригування у цілому несуттєво позначилися на достатності капіталу банків. Їх основні причини – технічні недоліки в класифікації кредитного ризику та інколи некоректне трактування регуляторних вимог.

За нормальним макроекономічним сценарієм більш високий рівень нормативів достатності капіталу встановили тільки для десяти комерційних банків. Але ж існуючі значення шести з них були більшими ніж установлені

цільові значення, отож тільки чотири банки вимагали застосування додаткових заходів для виконання нормативів НБУ. При цьому для двадцяти комерційних банків було визначено підвищений необхідний рівень нормативів достатності капіталу за поганим, тобто несприятливим сценарієм. Серед них тільки чотири мали нормативи достатності капіталу трохи вищі за визначені цільові значення, а інших шістнадцять – зобов'язані були вжити додаткових заходів щоб збільшувати достатність капіталу або ж знизити ризики діяльності.

НБУ зазначив, що у 2022 році кількість комерційних банків, для яких за результатами стрес-тестування виявили ризики для капіталу, практично не змінилася порівняно з 2021 р., визначена потреба в капіталі значно зменшилася. За несприятливим сценарієм еквівалент цієї потреби на 01 січня 2023 року становив 41,7 млрд грн порівняно з 73,8 млрд грн на 01 січня 2021 року. За нормальним сценарієм ця потреба знизилася майже всемеро – до 5,3 млрд грн порівняно з 35,3 млрд грн у 2021 році [2].

Отже, робимо висновок про те, що існуюча практика формування капіталу вітчизняних банків сприяє забезпеченню належного рівня ресурсної (поzza депозитними) безпеки банківської системи. Водночас зазначимо, що за оцінками експертів вимоги до капіталу українських банків є не зовсім виваженими та скоріше недоцільними маючи на увазі, що вони:

- 1) не відповідають вимогам Директив Європейського Союзу та Ради Європи та є значно жорсткішими за європейські, а це може призвести до регуляторного арбітражу і відтоку банківського капіталу з України. Регуляторні вимоги Нацбанку України щодо збільшення мінімального розміру статутного капіталу удвічі перевищують показник цієї норми, який вимагається Директивою 2013/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради ЄС від 26 червня 2013 року;
- 2) не відповідають сучасним світовим підходам, ті які переважають у практиці ЦБ і орієнтовані на підтримку і стимулювання кредитування виробництва у реальному секторі економіки, у сфері малого та

середнього бізнесу;

- 3) вони не враховують дані міжнародної аналітики, помилка НБУ стосується акцентування уваги не на структурних показниках (нормативів достатності капіталу, ліквідності тощо), а на абсолютних;
- 4) часто застосовуються непередбачувані зміни до функціональних засад банківської діяльності (а до них належать також строки та розміри докапіталізації комерційних банків), які здійснює регулятор в односторонньому порядку, без погодження та попереднього обговорення із суб'єктами ринку, а це поглиблює недовіру до дій регулятора банківської спільноти [80].

При цьому також зауважимо, що рівень капіталізації банківської системи України не відповідає масштабу завдань, які стоять перед нею (в першу чергу безумовного збереження заощаджень населення та коштів юридичних осіб, а також відновлення кредитування реального сектору економіки) [65, с. 59].

Підкреслимо також, що проведене стрес-тестування вперше включало оцінку ризику втрати вартості ОВДП, які оцінюються за справедливою вартістю. Це той елемент ринкового ризику, який спрацьовує, коли різко зростає очікувана дохідність боргових цінних паперів в умовах глибокої кризи. Вплив цього ризику на банківську систему, як правило, є помірним та в більшій мірі концентрується в державних банках, а, відтак певною мірою впливає на наявну безпеку доходів і витрат вітчизняної банківської системи.

Суттєве значення має також досконала інформаційна складова створення системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи, адже задля безпеки необхідно використовувати тільки таку інформацію, яка б оперувала релевантними даними всіх агентів системи щоб отримати системне уявлення про об'єкти даної системи. Як приклад – створення НБУ державного кредитного реєстру суттєво покращило би доступ до кредитної інформації.

Необхідно вказати і на те, що в Україні відсутня єдина методика моніторингу ефективності забезпечення дотримання фінансової безпеки

банківської системи.

Серед фахівців та експертів існує недостатньо точна інтерпретація статистичних даних, які визначають фінансову безпеку банківської системи в цілому та її окремі складові. Відсутня також опрацьована методологія збору даних для таких цілей та дотримання їхньої спадковості.

Недоліками інформаційно-аналітичного забезпечення фінансової безпеки банківської системи фахівці вважають слабе та малопродуктивне використання інформаційних технологій. Навіть не зважаючи на задокументовану політику безпеки, у банку її положення в більшій мірі є формальними, малопродатними, а це свідчить про невідповідність такої політики цілям і масштабу банківського бізнесу, існують також численні недоліки та порушення в обробці і захисті інформації, що створює значний рівень операційного ризику.

Суттєвою вадою технологічного забезпечення фінансової безпеки банківської системи є те, що багато комерційних банків, які реалізують у себе цифрову трансформацію, відзначають, що її масштаби і якість зменшує відсутність опрацьованої стратегії, яка не дозволяє реалізувати багато чого із запланованого.

Безумовно, створення дієвої системи фінансової безпеки банківської системи гальмує також недостатній рівень фінансової грамотності населення України, а це негативно впливає на поведінку фізичних осіб, кредитні борги домогосподарств, застосування новітніх фінансових інструментів у банківському обслуговуванні, протидію проявам фінансового шахрайства, а тому звісно і на рівень фінансової безпеки банківської системи.

2.2. Складові фінансової безпеки банківської системи та чинники їх забезпечення

На дотримання фінансової безпеки банківської системи по всіх її складовим впливає багато чинників, які треба враховувати при створенні дієвої

системи забезпечення такої безпеки.

Наприклад, на стан фінансової безпеки банківської системи загалом і депозитної, кредитної безпеки банківської системи прямо і безпосередньо впливає рівень монетизації економіки України.

Якщо прослідкувати її (монетизації) динаміку в останні роки то побачимо, що у 2016-2019 роки тривало зниження рівня монетизації української економіки з 46,25% до 36,11%, у 2020 році цей рівень збільшився до 44,05%, а у 2021 році – знизився знову до 37,94%, а уже у 2022 році склав 43,2% [60], що свідчить про переважно негативний вплив цього чинника на підвищення рівня як депозитної та кредитної безпеки банківської системи, так і фінансової безпеки банківської системи загалом. Зауважимо також, що знижуються і темпи приросту грошової маси. За офіційними даними НБУ, грошова маса у 2022 році збільшилася на 12% (до 2,07 трлн. грн.), тоді як у 2021 році – на 28,6%, а в 2020 р. – на 12,6% [60].

На безпеку банківської системи шкідливо впливає і те, що, за оцінкою МВФ, Україна серед європейських країн є лідером за відношенням обсягу готівки в обігу до ВВП [13, с. 78], що знижує ресурсну базу банківської системи, та водночас сприяє підвищенню рівня тінізації національної економіки. Якщо у 2020 році цей показник складав 9,67%, то у 2021 році – 12,31%, а у 2022 році – 10,64 [60].

Зважаючи при цьому на обсяги обороту готівки у касах банків, можна констатувати належний рівень безпеки банківських готівкових розрахунків. Так, у 2022 р. оборот готівки у банківських касах зріс. Зокрема, сумарні надходження склали майже 1,829 трлн. грн., що на 19,8% більше порівняно з попереднім роком. При цьому, видали з кас близько 1,857 трлн. грн. готівки, або на 14,8% більше. Найбільшими за обсягом касовими операціями із видачі готівки (% від загального обсягу видатків) виступають: операції клієнтів із використанням платіжних карток – 74,7%; з купівлі іноземної валюти у клієнтів – 8,1%; на забезпечення операторів поштового зв'язку – 5,2%. Щодо джерел надходжень готівки до кас банків (% від загального обсягу

надходжень) то серед них і операції клієнтів із використанням платіжних карток – 33,6%; торговельна виручка – 32,1%; виручка від усіх видів послуг – 12,4%.

Депозитну й кредитну безпеки банківської системи показує також рівень доларизації грошової маси в обігу, який порівняно з 2018 р. дещо знизився (у 2021 р. на 1,51 в. п.), а рівень доларизації депозитів наприкінці 2022 р. знизився до 34% проти 40% наприкінці 2021 р., що позитивно впливає на рівень вищенаведених складових фінансової безпеки банківської системи. При цьому, також рівень доларизації сумарних кредитів, наданих суб'єктам господарювання, на початок 2023 р. становив 36,7%, а фізичним особам – 8,6%, а це зменшує рівень кредитної безпеки банківської системи.

Рівень депозитної і кредитної безпек банківської системи характеризує також частка іноземного капіталу в сукупному капіталі банківської системи України, найвище значення якого було у 2016 р. – 52,1%. Проте у 2022 р. цей показник знизився майже вдвічі – до 27,3% та став найнижчим за останні 10 років, що свідчить про зменшення залежності вітчизняної банківської системи від іноземного капіталу.

На рівень цих складових фінансової безпеки банківської системи негативно впливає також непродуктивний вплив капіталу з України. За оцінками експертів, щорічно через офшорні юрисдикції здійснюється виведення капіталу з України у розмірах, які в середньому, дорівнюють близько 10% ВВП країни [11].

На дотриманні фінансової безпеки самих банків зокрема та фінансової безпеки всієї банківської системи відображаються підходи до забезпечення банками своєї ліквідності, адже багато банків тримають залишки коштів на безприбуткових коррахунках як певному «захисному буфері» від втрати ліквідності у випадку різкого впливу клієнтських коштів та ускладнення розрахунків в умовах обмеження чи відсутності рефінансування з боку НБУ і запозичень на міжбанківському ринку. При цьому, банки хочуть отримати прибуток за рахунок розміщення частини ліквідних активів на безризикових

депозитних рахунках в НБУ. саме така практика, з одного боку, зменшує, а з іншого – збільшує рівень безпеки доходів і витрат банків та системи загалом. Водночас, підвищується рівень депозитної безпеки як комерційних банків, так і всієї банківської системи, хоча знижується рівень їхньої кредитної безпеки.

Співставлення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань перебувало в 2018-2022 рр. в діапазоні від 92,09% (близьких до оптимального рівня) до 86,82% проте це свідчить про негативний вплив даного чинника на депозитну безпеку банківської системи.

На рівень як депозитної, так і кредитної безпеки банківської системи впливає також співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та аналогічних депозитів, яке зростало з 2,6 рази у 2018 р. до 3,3 рази у 2022 р. Це свідчить про поганий стан як депозитної і кредитної безпеки банківської системи.

Зобов'язання банків за останні роки суттєво подешевшали. Строкові депозити населення втрачають популярність внаслідок занадто низьких відсотків, а тому частка коштів на поточних рахунках зростає, а це зменшує вартість фондування банків. Валютні кошти комерційні банки приймають за символічними ставками, водночас і можливості їх розміщення обмежені. Велика частка поточних коштів – це нова реальність сьогодні та на наступні роки, хоча таке фондування залишається стабільним. Комерційні банки можуть на нього покладатися у наданні кредитів, що створює дизайн нового нормативу стабільного фінансування.

Довгий період вітчизняні комерційні банки практично повністю залучають ресурси лише з внутрішнього ринку. У 2022 році 84% усіх зобов'язань банківської системи – це були кошти фізичних та юридичних осіб фактично порівно. За останні роки значно змінилась строкова структура банківських ресурсів, зокрема, коштів населення [31].

У сукупних депозитах домінує частка коштів фізичних осіб (50,6 %), що в 1,8 рази більше частки коштів приватних нефінансових корпорацій (28,5 %), отже, недепозитна і депозитна безпеки банківської системи зумовлюються

чинниками, які формують споживчу поведінку домогосподарств. Вкладам фізичних осіб притаманна більш висока волатильність, яка безпосередньо впливає на ресурсну базу комерційного банку [64, с. 48].

На депозитну безпеку банківської системи негативно впливає критично низький упродовж багатьох років рівень довгострокових депозитів населення у вітчизняних комерційних банках.

Останніми роками частка депозитів терміном від одного до двох років і понад два роки постійно зменшується, а це збільшує волатильність і ризикованість наявної у фінансових інститутах частки заощаджень населення.

Що стосується кредитної безпеки банківської системи України, то вона є слабкою внаслідок незначної частки довгострокових кредитів, які використовують для фінансування інвестицій. На 01.01.2022 року кредити строком погашення понад п'ять років становили лише 18% кредитів, наданих нефінансовим корпораціям, протягом 2022 року скоротилися до 16,9% (гривневих довгострокових кредитів – 12,5% і 11,8% відповідно) з відомих усім нам причин.

Розбалансованість строкової структури банківських депозитів та кредитів проявляється у суттєвому перевищенні частки строкових депозитів аналогічними довгостроковими кредитами. Частка депозитів терміном понад два роки у 2022 р. склала лише 2,3%, і це негативно відображається на кредитній безпеці банківської системи України [64, с. 54].

Про кредитну безпеку вітчизняної банківської системи свідчить також кредитування домогосподарств, яке в національній валюті демонструвало значно впевненішу динаміку. Проте, все рівно валові кредити фізичним особам на початок 2023 р. були еквівалентні лише 4,3% ВВП, що, безумовно, мало за світовим виміром [64, с. 55].

Про кредитну безпеку банківської системи в цілому свідчить і відношення його кредитів до ВВП, яке має стійку від'ємну тенденцію, тобто дуже негативно позначається на цій складовій фінансової безпеки банківської системи.

Водночас підкреслимо, що протягом 2015-2021 роках були виведені з ринку понад 110 комерційних банків. А по звітності загальна сума залишків тільки за гривневими кредитами на їхніх балансах перед початком їхньої ліквідації становила більше 250 млрд. грн. Саме ліквідація означала припинення відображення даних цих комерційних банків у монетарній звітності [35].

Взагалі банківське кредитування економіки України за працюючими кредитами ще з 2019 р. знаходиться нижче 15% ВВП, а це понад як утричі нижче, ніж у країнах Східної Європи з власними національними валютами (~50% ВВП) [63].

Про рівень кредитної безпеки банківської системи також свідчить і частка непрацюючих кредитів у сумарних кредитах, яка зросла з 18,98% на 01.01.2020 р. до 28% на 01.01.2022 р., що було зумовлено в першу чергу стрімкою девальвацією національної валюти.

Внаслідок девальвацію гривні збільшилися залишки за кредитами юридичним та фізичним особам в іноземній валюті, вираженими у гривневому еквіваленті, і це суттєво вплинуло на погіршення якості кредитних портфелів комерційних банків і необхідність відповідних відрахувань до резервів.

За даними НБУ, комерційні банки за 2021-2022 рр. зменшили частку проблемних кредитів з 41% до 33,3%, позбулися непрацюючих кредитів на 56 млрд грн., що є гарним результатом з тих часів, коли обсяг непрацюючих активів визначається за оновленою методологією. Якість кредитних портфелів стала кращою у комерційних банках усіх груп. Найкращий результат у комерційних банках іноземних банківських груп – менше 8%. Частка непрацюючих кредитів у портфелях комерційних банків із національним приватним капіталом скоротилася до 10,5%. Це майже відповідає встановленому до кінця 2024 року цільовому рівню у 10%. Водночас, саме державні комерційні банки до сих пір акумулюють понад 70% NPL-портфеля банківської системи, хоча якраз вони позбулися найбільшого обсягу

проблемних активів. Державні комерційні банки скоротили неповернені кредити на 108 млрд. грн. до 35% на 1.09. 2022 року [35].

Сьогодні непрацюючі кредити фактично повністю зарезервовані (рівень покриття резервами становить більше 95%), хоча робота з очищення балансів банків значно активізувалася лише у 2020-2022 рр. завдяки врегулюванню окремих законодавчих питань, а також політиці НБУ, Міністерства фінансів (як власника державних комерційних банків), наглядових рад та менеджменту комерційних банків. У результаті частка непрацюючих кредитів за останні роки знизилася приблизно до 28% на початок грудня 2022 року. Найбільші обсяги старих непрацюючих кредитів, які давно не обслуговувалися та були повністю зарезервовані – списані у 2021 р. (82 млрд грн), а лідерами такого списання були державні комерційні банки [35].

На валютну безпеку банківської системи впливає доларизація активів і пасивів вітчизняних комерційних банків (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Доларизація активів і пасивів комерційних банків України у 2018-2022 роках, на кінець періоду

Доларизація	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>	<i>6</i>
Доларизація депозитів,%	45,8	45,4	42,0	40,0	40,2
Доларизація кредитів,%	49,4	43,9	42,8	36,9	34,2

Джерело: сформовано автором на основі використання джерела [88]

Через значний приплив коштів клієнтів у гривні рівень доларизації депозитів знизився у два останні роки. А зміни обмінного курсу гривні суттєво вплинули на динаміку загальних валових кредитів та частку в них тих які надані в іноземній валюті.

У 2021-2022 рр. рівень доларизації кредитів зменшився. Доларизація роздрібних кредитів знизилася через активне кредитування у гривні.

Рівень доларизації балансів комерційних банків тривалий час залишається у межах 36-40 %, а це щонайменше у два рази вище за природний

рівень для України.

У 2022 році валютний ризик не реалізувався, а повільна дедоларизація продовжувалася попри розгортання повномасштабної війни. Поступово змінилися і смаки вкладників, які попри зниження дохідності гривневих депозитів та найнижчу в історії різницю ставок між гривневими та валютними вкладками, більше заощаджували у гривні. Значно поменшало напрямів використання комерційними банками валютних коштів, адже попит на кредити в іноземній валюті знизився, а дохідність валютних ОВДП була вкрай низькою, звідси виник дисбаланс між часткою валютних ресурсів та можливостями розміщення цих коштів. Звідси банки мають стимули до подальшої дедоларизації балансів. У 2023 році валютний ризик залишався помірним, цьому сприяли незначні зміни валютного курсу та достатній обсяг міжнародних резервів і слабкі девальваційні очікування як домогосподарств, так і бізнесу. Доларизація банківських балансів продовжує знижуватися [31].

Законом України «Про валюту і валютні операції» у сучасних умовах передбачено розбудову нової ліберальної системи валютного регулювання, ще у лютому 2019 року НБУ було введено в дію низку більш ліберальних умов, у тому числі дозволена online-купівля іноземної валюти фізичними особами, а у подальшому була скасована вимога щодо подання фізичними особами до комерційних банків документів, які підтверджують право для проведення операцій з купівлі безготівкової іноземної валюти. Тому сьогодні безготівкові операції серед фізичних осіб набувають дедалі більшого поширення (за дев'ять місяців 2022 р. обсяг таких операцій досяг \$ 8,1 млрд. в еквіваленті, що на 34,5% більше порівняно з аналогічним періодом 2021 року). Це якраз підвищує валютну безпеку банківської системи.

Боргову безпеку банківської системи визначає гарантована державою заборгованість перед комерційними банками. Так, на кінець 2022 р. гарантована державою заборгованість перед державними комерційними банками становила 80,4 млрд., або приблизно 94% від загальної заборгованості перед українськими банками. А гарантований державою борг перед всіма

вітчизняними комерційними банками виріс із 7,85 млрд. грн. у 2020 р. до 92,11 млрд грн у 2022 р., у цілому збільшившись понад 24 млрд. грн. [31].

Зовнішній борг банківської системи на початок 2023 року становив лише 2,6% усього зовнішнього боргу України. Плюсом є те, що у зовнішньому боргу банківської системи домінують довгострокові зобов'язання, частка яких становила 56,8%.

Необхідно оцінювати також і рівень інвестиційної безпеки банківської системи. Якщо інвестори зацікавлені у збільшенні, принаймні хоча би збереженні капіталу то вони повинні брати до уваги інвестиційний рівень інфляції, який має бути $\leq 4\%$, тому що за інфляції нижче цього рівня інвестиції стають передбачуваними, такими, що істотно не впливають на плани інвесторів. Проте рівень інфляції в Україні останніми роками значно перевищує вищезазначений рівень, а тому недостатнім є і рівень інвестиційної безпеки вітчизняної банківської системи, а також і рівень інфляційної безпеки.

Рівень безпеки доходів і витрат банківської системи характеризується, насамперед, динамікою рівнів рентабельності її власного капіталу та сукупних активів, які досягли додатних значень лише у 2018 році, а на 1.01.2023 р. зазначені показники склали відповідно 4,09% і 35,09%, що суттєво підвищило рівень безпеки доходів і витрат української банківської системи.

Задля забезпечення доходів і витрат українська банківська система визначає головні напрями вкладання комерційними банками акумульованих фінансових ресурсів. Саме тому вітчизняні комерційні банки орієнтуються, насамперед, на надійність, обираючи ОВДП як інструмент для довгострокових вкладень, сертифікати НБУ – для короткострокових. У цілому за останні три роки сума таких вкладень комерційних банків зросла майже у шість разів.

Значне зростання вкладень комерційних банків у державні боргові інструменти під час ковідної кризи та повномасштабної війни є явищем прогнозованим, воно спостерігалось і в інших країнах. Переважно так фінансується розширення дефіциту бюджету.

Проте, надто високі ставки за депозитними сертифікатами НБУ є

суттєвою проблемою відсоткової політики регулятора, адже блокує кредитування ринкової економіки і поглиблює диспропорції міжбанківського ринку, а тому знижує також рівень кредитної безпеки вітчизняної банківської системи.

Загальне зниження бізнес-активності під час війни та зниження попиту на позики й банківські послуги вкрай негативно позначилися на операційних доходах. При цьому, і функціонування відділень в умовах війни, і перехід в онлайн-формат вимагали збільшення операційних витрат. У результаті банківська система за 2022 рік отримала на 8,2% більше операційного доходу, ніж за 2021 рік, а операційні витрати збільшилися на 14,2% р/р. Тому чистий операційний прибуток зріс лише на 1,8% р/р. та погіршилася операційна ефективність.

Темпи зростання комісійного та чистого відсоткового доходів були середніми за останні три роки. За результатами 2022 року року чистий відсотковий дохід зріс на 7,0% р/р, чистий комісійний дохід – на 5,8% р/р.

Динаміка фінансового результату і рентабельності капіталу в 2020-2022 рр. була в цілому позитивною.

Підкреслимо також по динаміці ризиків банківської системи України, що кредитний ризик і ризик недостатності капіталу і прибутковості за останні три роки перейшли з найвищого рівня до середнього; ризик нестачі тобто втрати ліквідності і валютний ризик на кінець 2022 р. перебували між середнім і найнижчим рівнями. При цьому, юридичний ризик за цей період був між найвищим і середнім рівнями.

У 2022 р. макроекономічний ризик значно зріс. Падіння ВВП погіршило оцінку ризику, його зростання тільки обумовило дефіцит бюджету, державний та зовнішній борг відносно ВВП. Кредитний ризик домогосподарств зростав хоча і залишався помірним. Великі комерційні банки трохи погіршили якість кредитного портфеля, а домогосподарства – власний економічний стан, але при цьому частка прострочених кредитів зменшилася. Також зріс кредитний ризик підприємств.

Стан корпоративного сектору суттєво не змінився. Прибутки підприємств і кредитні ставки залишалися низькими, а тому зменшилося боргове навантаження бізнесу. Оцінка якості кредитного портфеля комерційних банків навіть покращилася. Ризик капіталу не змінився і залишався помірним. Ризик утрати прибутковості зменшився. Зростання доходів та покращення операційної ефективності підвищило рентабельність комерційних банків. Разом зі зростанням відрахувань до резервів це зменшило колись рекордну прибутковість системи. Ризик ліквідності трохи зріс, проте залишався помірним. Приріст вкладів населення у 2022 році тривав, хоч і нижчими темпами. Валютний ризик зріс, проте помірно, чому сприяли низька волатильність валютного курсу, значний обсяг міжнародних резервів та слабкі девальваційні очікування домогосподарств і бізнесу. При цьому доларизація банківських балансів як і в 2021 році знижувалася [31].

Разом з цим, негативно на рівні фінансової безпеки позначається зростання (на основі оцінок банків та розрахунків НБУ) останніми роками частки непрофільних активів (НА) у сукупних активах банківської системи.

Близько 60% непрофільних активів утримувалося на балансах понад три роки за даними на кінець 2022 року. Лише 13% не мали шансів на реалізацію одразу через судові процеси або заборону на відчуження. Взагалі для більшості непрофільних активів наявних перешкод для продажу немає. Проте значна частка таких активів не реалізується, тому що їхня задекларована вартість або призначення об'єктів непривабливі для інвесторів, а самі банки не бажають неохоче знижувати оцінку та ціну таких об'єктів, щоб не показувати додаткові збитки [31].

Отже, можна констатувати, що у забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України існує багато проблем і це передбачає необхідність зважених кроків у формуванні такої безпеки.

Висновки до другого розділу

Аналіз практики забезпечення фінансової безпеки банківської системи України дозволив сформулювати такі висновки.

Комплексно проблематика фінансової безпеки банківської системи в Україні майже не розглядається, а саме її забезпечення у банківській системі значно інтенсифікується лише тоді, коли вже не можна уникнути загроз і це не сприяє підвищенню рівня основних складових фінансової безпеки банківської системи.

В Україні, не зважаючи на наявність регулятора ринку банківських послуг та інших контролюючих інституцій, немає чіткої системи управління фінансовою безпекою банківської системи національної економіки. Заходи НБУ, саморегулюючих організацій на ринку банківських послуг і менеджменту комерційних банків із забезпечення депозитної, кредитної, боргової, валютної, інвестиційної, розрахункової, цінової, інфляційної безпеки банківської системи, безпеки його доходів банківської системи є розрізненими та нескоординованими.

Основними зовнішніми чинниками впливу на фінансову стійкість банківської системи України, як правило, виступають: динаміка світових цін на товари домінуючого експорту вітчизняних підприємств, яка впливає на залишки на рахунках та ситуацію з обслуговуванням кредитів, а тому – і на ліквідність банківської системи та якість в цілому його кредитного портфеля, а на цій основі і на витрати по формуванню страхових резервів, які знижують рівень прибутковості та капіталізації банківської системи. Таким чином коли є також динаміка надходжень приватних грошових переказів фізичних осіб, внаслідок ситуацій на ринку праці в конкретних країнах, а це впливає на динаміку депозитів населення в нашій країні, які виступають основним фактором ліквідності комерційного банку. Збільшується також вартість запозичень на зовнішніх ринках капіталу, що ускладнює рефінансування українського валютного боргу, «тисне» на розмір міжнародних резервів

України, масштаби яких виступають одним із найважливіших чинників стійкості банківської системи.

У рамках технологічного забезпечення фінансової безпеки банківської системи необхідно підкреслити, що багато комерційних банків, які обіймаються цифровою трансформацією, наголошують, що темпи, масштаби та фінансування цих процесів знижує відсутність розробленої стратегії, і це унеможлиблює реалізацію запланованого. Побудова дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи гальмує також недостатній рівень фінансової грамотності населення України, адже це негативно позначається на діях клієнтів банку, рівні кредитних боргів домогосподарств, застосуванні новітніх фінансових інструментів у банківництві, протидії при цьому проявам фінансового шахрайства, а тому це значною мірою відображається на рівні фінансової безпеки банківської системи.

На стан фінансової безпеки банківської системи загалом та депозитної, кредитної безпеки банківської системи зокрема, негативно впливають як слабкий рівень монетизації економіки України, так і значний обсяг готівки в обігу, високий рівень доларизації грошової маси, «втеча» капіталу з країни, слабке відношення депозитів фізичних осіб до ВВП, негативне для системи співвідношення довгострокових кредитів та депозитів. Також негативним є повільне зростання депозитів населення, критично низький упродовж 2019-2022 рр. рівень таких довгострокових депозитів у вітчизняних банках, несприятливе співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань. Кредитна безпека банківської безпеки України слабка внаслідок замалої частки довгострокових кредитів, а також через суттєве перевищення довгострокових депозитів довгостроковими кредитами, малим середнім розміром позики у роздрібному кредитуванні, значною доларизацією наданих позик, суттєвою часткою недіючих кредитів або простроченої заборгованості.

Валютна безпека банківської системи останніми роками не зростала, хоча валютні депозити зменшувалися, водночас були диспропорції

банківських балансів за валютами, коли існує невідповідність валюти видачі кредитів і валюти, у якій позичальник отримує дохід для їх погашення. Рівень інвестиційної безпеки банківської системи явно слабкий, тому що рівень інфляції суттєво перевищує її інвестиційно привабливий рівень ($\leq 4\%$). Слабкий є й рівень інфляційної безпеки банківської системи України.

При цьому позитивно на рівень фінансової безпеки банківської системи в цілому впливають дедоларизація вітчизняної банківської системи та зниження обсягів проблемних кредитів, продаж непрофільних активів.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

3.1. Сфера забезпечення фінансової безпеки банківської системи України та функції її суб'єктів

Зміст завдань сфери забезпечення фінансової системи банківської системи, на наш погляд, обумовлює в першу чергу гарантування фінансової безпеки комерційних банків зокрема і безпеки всієї системи та передбачає спільні зусилля Верховної Ради, уряду України, НБУ, Міністерства фінансів України, Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, Міністерства економіки України, Державної податкової адміністрації, Антимонопольного комітету України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Держслужби фінмоніторингу України, Ради з фінансової стабільності, Бюро економічної безпеки, Рахункової палати України, Держаудиту, а також правоохоронних та судових органів, топ-менеджменту комерційних банків, аудиторських і консалтингових компаній, аналітичних центрів, інформаційних служб, бізнесових структур і населення у дотриманні в рамках своїх компетенцій основних засад формування та функціонування сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи на основі якомога більшої кількості чинників, що впливають на цю безпеку.

Формування та стимулювання значного обсягу фінансових ресурсів банківської системи для реалізації стратегічних і тактичних планів її функціонування та поступального розвитку також передбачає аргументоване визначення потреби у таких ресурсах, їх прогнозування, а отже, їх обсягу і раціональної структури та джерел формування, а це підтримання їх належної ліквідності.

Аналіз та віднаходження передумов виникнення, а за цим і об'єктивна

оцінка загроз фінансової безпеки банківської системи, зумовлені розвитком самої системи і фондового ринку; корупційними процесами; податковим навантаженням на банки, на їх клієнтів; усвідомлення їх негативних наслідків. збитків від реалізації, а також потрібних або достатніх ресурсів для запобігання їм чи їхньої нейтралізації або мінімізації; побудова системного, комплексного механізму нейтралізації загроз фінансовій безпеці на стадіях життєвого циклу банків замість поодиноких, несистемних заходів, які не дають суттєвих результатів.

При цьому така системність забезпечується завдяки науковому супроводу у цій сфері, створенню спеціалізованих наукових аналітичних центрів з такої проблематики; створенню дієвого моніторингу як наявних, так і потенційно можливих викликів, загроз фінансовій безпеці банківської системи.

Важливим є також забезпечення надійного захисту депозитів та рахунків фізичних осіб, фізичних осіб-підприємців, а також і юридичних осіб (з більш високою гарантованою державою сумою відшкодування та взагалі надійністю системи гарантування як такої), щоб підвищити фінансову стійкість комерційних банків та повноцінне відновлення довіри до банківських установ. А це може бути досягнуте також і завдяки вдосконаленню нормативної бази діяльності системи гарантування банківських вкладів, особливо досягненню необхідних обсягів ресурсів цього Фонду.

Фінансова безпека банківської системи передбачає також розвиток страхування банківських ризиків шляхом удосконалення бізнес-моделей як банків, так і страхових компаній, розробці ними загальних групових моделей оцінки ризиків й капіталу, які дозволять вимір ризиків та оптимізацію портфелів банків для забезпечення захисту інтересів банківських установ та їх клієнтів. Все це має здійснюватися на базі використання ризик-орієнтованого підходу до цього виду страхування та створення спеціальних страхових продуктів, надання комплекту страхових послуг з урахуванням особливостей функціонування різних типів комерційних банків та умов функціонування

української банківської системи в цілому.

Необхідно зазначити, що забезпечення фінансової безпеки банківської системи в умовах тіньового банківництва можливе тільки при умові налагодження дієвого контролю, визначення негативних аспектів функціонування його інститутів та вжиття необхідних заходів, щоб нейтралізувати їх та збільшити конкурентоспроможність вітчизняної банківської системи.

Важливо, також пам'ятати, що сприяння уповільненню інфляційних процесів та економічному зростанню в Україні повинно відбуватися завдяки оптимізації в банківництві ціноутворення на окремі його операції, продукти і послуги та раціоналізації кредитної емісії банків, тобто формуванню ними через збільшення власних резервів як нових кредитних, так і пов'язаних з ними депозитних зобов'язань, причому в обсязі, який перевищує зростання резервів, а ще завдяки розширенню кредитування банками діяльності суб'єктів реального сектору економіки України та участі у виконанні значних соціальних програм, отже сприянні зростанню добробуту населення.

Поряд з цим визначення алгоритму, тобто послідовності у побудові системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи, координації її різних рівнів і складових повинно створюватись шляхом чіткого визначення етапів розбудови такої системи, які мають включати: аналітику загроз фінансової безпеки банківської системи і ризиків у цій сфері; пошук підходів задля протидії чи пасивного захисту, чи стратегії відновлення фінансової безпеки банківської системи або створення умов для формування такої цілісної системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи та коригування в процесі її побудови.

Водночас, в аналізі сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи детально необхідно бачити функції всіх суб'єктів такої системи, як і самих суб'єктів.

При розбудові сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи, на наш погляд треба в повній мірі використовувати саме

функціональне призначення всіх її суб'єктів (рис. 3.1), та при цьому запобігати певному дублюванню. Наприклад, Верховна Рада України, приймаючи як парламент закони, має створювати правову або законодавчу базу банківництва у сфері забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

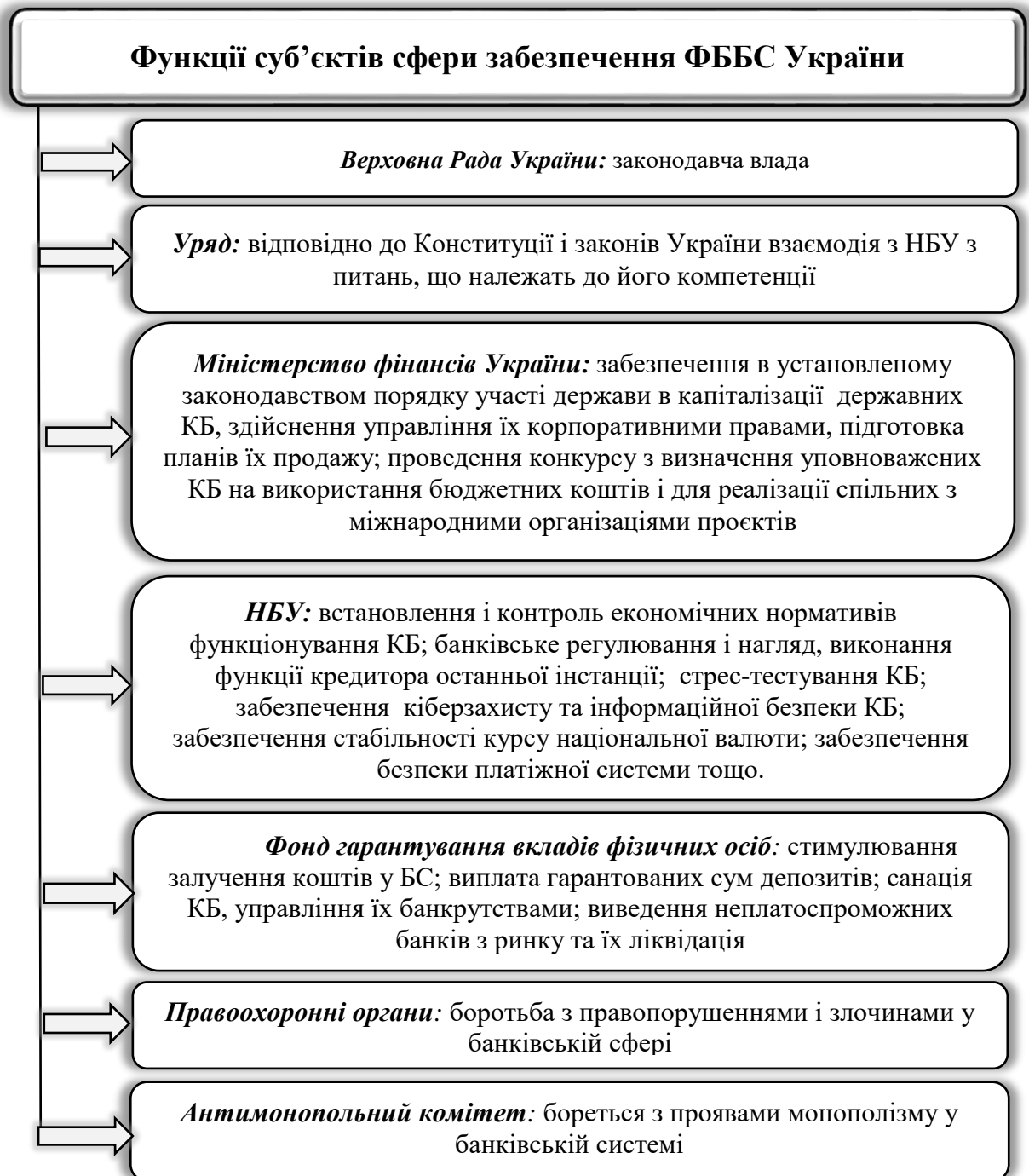

Рис. 3.1. Функції суб'єктів сфери забезпечення фінансової безпеки Банківських установ України

Джерело: сформовано автором на основі використання джерела [48]

Кабінет Міністрів України, як вища виконавча влада в країні відповідно

до Конституції і законів України повинен постійно комунікувати з НБУ з питань, які належать до його повноважень, визначати пріоритетні напрями соціально-економічного розвитку України, які вимагають кредитної підтримки, розробляти порядок компенсації банкам ставок за пільговими кредитами.

Рада з фінансової стабільності у складі Голови НБУ, Міністра фінансів України, Голови НКЦПФР; директора-розпорядника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб; двох заступників Голови НБУ, заступника Міністра фінансів України, заступника Керівника Офісу Президента України, який опікується питаннями економічної політики, зобов'язана виявляти якраз системні ризики і загрози для фінансової стабільності та розробляти рекомендації з нівелювання їх впливу на банківську систему, координувати заходи із запобігання кризам та швидко і гнучко реагувати на їх прояви.

Рада НБУ згідно закону розробляє Основні засади грошово-кредитної політики на основі тих пропозицій, які надані правлінням НБУ, вона схвалює та публікує ці Засади в офіційних виданнях та подає щорічно, до 15 вересня, в парламент України для інформування.

НБУ, як Центробанк, як суб'єкт сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи, повинен встановлювати і контролювати економічні нормативи функціонування комерційних банків, надавати ліцензії комерційним банкам та протидіяти їх банкрутству, реалізовувати банківське або валютне чи тарифне регулювання і нагляд, а отже аудит для забезпечення фінансової безпеки банківської системи, захисту інтересів банків і їх клієнтів, реалізовувати функцію кредитора останньої інстанції.

Завданням НБУ є також здійснення стрес-тестування комерційних банків; проведення моніторингу загроз фінансової безпеки банківської системи, він повинен перевіряти комерційні банки з проведення первинного фінмоніторингу; розробляти порядок, вимоги та заходи із формування кіберзахисту та інформаційної безпеки банків; забезпечувати стабільність курсу гривни та безпечну роботу платіжної системи; інформувати парламент

України про основні засади грошово-кредитної політики та ситуацію на грошово-кредитному ринку в державі; звітувати щороку не пізніше 1 травня у парламенті України через доповідь Голови НБУ про діяльність Центробанку, подавати як Президенту України так і Верховній Раді щорічний звіт про здійснення грошово-кредитної політики за попередній рік.

Водночас, у структурі НБУ його Департаменту фінансової стабільності необхідно посилити увагу до:

- аналізу системних ризиків банківського сектору при здійсненні відслідковування цих ризиків у цілому по фінансовій системі, а також підготовку рекомендацій щодо мінімізації таких ризиків;
- більш якісного змістовного наповнення проблематики фінансової безпеки у звіті про фінансову стабільність та в інших регулярних публікаціях НБУ;
- розробку нових регулятивних правил для банківської системи та оцінки їх ефекту;
- постійної аналітичної підтримки у процесі розгляду Радою з фінансової стабільності або Комітетом з фінансової стабільності НБУ питань забезпечення фінансової безпеки [48].

Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України зобов'язана постійно моніторити забезпечення безпеки по всім аспектам функціонування вітчизняних комерційних банків на фондовому ринку.

Антимонопольний комітет України має вносити пропозиції Центробанку про зміни прийнятих ним нормативно-правових актів, які не порушують законодавство про захист банківської конкуренції або через неоднозначне трактування яких формуються перешкоди для розвитку конкуренції.

Міністерство фінансів України як профільна державна структура має забезпечувати в рамках законодавства участь держави в капіталізації державних банків, здійснення управління їхніми корпоративними правами, розробку планів їхнього продажу; здійснення єдиної державної регуляторної

політики розвитку ринку фінансових послуг, державних банків; організацію конкурсу з визначення уповноважених комерційних банків на використання бюджетних ресурсів та для реалізації спільних з міжнародними організаціями проєктів; воно має опікуватися, в першу чергу, забезпеченням фінансової безпеки банків з державним капіталом або часткою держави у статутному капіталі.

Міністерство економіки України повинно визначати у рамках механізму забезпечення економічної безпеки держави механізм забезпечення її фінансової безпеки, включаючи фінансову безпеку усієї банківської системи, а формуючи процес детінізації економіки виокремлювати відповідні заходи щоб зменшити рівень тіньових процесів у банківській системі. Необхідно у його періодичних прогнозах соціально-економічного розвитку постійно визначати і рівень фінансової безпеки держави, включаючи і фінансову безпеку банківської системи української економіки.

Державна податкова адміністрація України має здійснювати контроль за операціями з коштами на банківських рахунках, за позиками, переказами, ввезенням в Україну та вивезенням за її митні кордони іноземної та національної валюти у значних розмірах.

Державна служба фінансового моніторингу України за законом налагоджує співпрацю, постійну взаємодію та інформаційний обмін з НБУ у частині запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та розповсюдження зброї масового знищення.

Більшій дієвості самій сфері забезпечення фінансової безпеки банківської системи сприятиме також покращення діяльності Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, особливо у частині санації українських комерційних банків завдяки:

- виокремленню в коштах Фонду окремого санаційного кошторису;
- тимчасовим купівлям фондом нових емітованих банками акцій з гарантуванням участі в їх спостережних радах;

- втіленню в життя підходу «частка у втратах і участь у прибутках» у здійснюваних заходах, коли необхідні, угоди злиття і поглинання, коли комерційний банк, який купив активи іншого комерційного банку, якому загрожує банкрутство, щоб убезпечитись від втрат, підписує з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб угоду про їх часткове відшкодування. Водночас, у разі отримання внаслідок злиття і поглинання комерційного банку – покупцем активів надприбутків, він має поділитись їх частиною із Фондом.

Окрім цього, значущим є зростання суми гарантованого відшкодування вкладів до розміру 600 тис грн., а також членство Ощадбанку у Фонді, розробка механізмів урегулювання процесів погашення зобов'язань за векселями (борг Фонду на 1.04.2023 року формувався за векселями, виданими в обмін на держоблігації у 2015-2016 рр. у сумі 68,9 млрд грн. Наявна заборгованість, яку Фонд має сплатити до грудня 2031 р., сьогодні становить більше ста млрд грн, з яких 60 млрд. грн. – це нараховані відсотки. За експертними оцінками, Фонд не згенерує кошти в таких обсягах і дефіцит буде складати понад 80 млрд. грн.) через перерахування відповідних коштів до держбюджету виходячи із необхідності забезпечення фінансової стабільності всієї системи гарантування вкладів.

Рахункова палата України своїми основними завданнями має: фінансовий контроль за використанням банками бюджетних коштів, отримання від НБУ та комерційних банків необхідної інформації про здійснювані ними операції та стан рахунків розпорядників та одержувачів бюджетних коштів, ресурсів фондів державного соціального страхування по операціям з коштами державного бюджету, особливо в частині міжбюджетних трансфертів, а також про зарахування до державного бюджету податків, зборів, інших обов'язкових платежів та доходів, а також накладання штрафів та санкцій за виявлені порушення.

Державна аудиторська служба України повинна отримувати від банків необхідну інформацію, копії документів, які свідчать про банківські операції

та залишки коштів на рахунках тих суб'єктів, які, контролюються.

Бюро кредитних історій як спеціальна структура цієї сфери має забезпечувати суб'єктів сфери побудови фінансової безпеки банківської системи необхідною інформацією про наявні позики, стан їх виконання і виявлені при цьому порушення.

Бюро економічної безпеки має здійснювати заходи з протидії правопорушенням, які руйнують економічні процеси в країні, у тому числі і у банківській сфері.

Правоохоронні органи безумовно мають боротися з правопорушеннями і злочинами у банківській сфері, щоб допомагати формувати фінансову безпеку системи.

Існуючі в Україні приватні детективні агентства покликані допомагати комерційним банкам у розслідуванні конфліктних ситуацій на ринку банківських послуг, злочинів, шахрайства тощо.

Судові органи у цій сфері мають захищати інтереси банків, їх клієнтів та контрагентів і карати за здійснені злочини.

Адвокатські компанії у цій сфері мають відстоювати інтереси банків у судах.

Топ-менеджмент комерційних банків, а це спостережна рада, правління, окремі управління тощо, мають розбудовувати ефективну систему управління фінансовою безпекою комерційних банків, яка дозволила б своєчасне виявлення загроз такій безпеці, аналіз й оцінку ризиків, планування заходів з їх нейтралізації або зниження. Створенню такої системи мають передувати як: розробка стратегії забезпечення фінансової безпеки комерційних банків, яка має визначати умови діяльності по забезпеченню високої рентабельності, фінансової стійкості, ефективного функціонування банку, задоволення потреб клієнтів та контрагентів, так і з'ясування внутрішніх і зовнішніх загроз фінансовим інтересам банку та забезпечення ефективної роботи його системи ризик-менеджменту.

Аналітичні центри, інформаційні служби, аудиторські й консалтингові

компанії, як правило в цій сфері надають іншим суб'єктам сфери забезпечення фінансової безпеки комерційних банків інформаційно-аналітичні матеріали, результати аудиту, консультації.

Господарюючі суб'єкти, бізнесові структури і населення мають прагнути у більшій мірі користуватись послугами банків при виконанні взятих ними зобов'язань.

Водночас, підкреслимо цю дієвість і ефективність розбудови і функціонування сфери забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в умовах цифровізації або цифрової трансформації, тобто при створенні цифрових банківських продуктів, при наскрізній взаємодії з клієнтами банків та дистанційної взаємодії останніх з НБУ, при упровадженні в банках екосистем зумовлюються рівнем безпеки самого середовища комунікацій учасників ринку банківських послуг, адже упровадження в цьому сенсі нових технологій завжди приводить до виникнення та реалізації додаткових ризиків.

3.2. Основні напрями вдосконалення складових системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору економіки України

У розбудові дієвої системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України визначальним є удосконалення всіх його складових, всіх різновидів такої безпеки, які були представлені в тексті 1.2 роботи. А у даному підрозділі ми спробуємо визначити ті основні шляхи покращення (вдосконалення) рівня фінансової безпеки банківської системи по окремим різновидам цієї комплексної безпеки.

У сучасних умовах рівень депозитної безпеки банківської системи, на наш погляд, має бути більш високим внаслідок вдосконалення депозитної політики самих комерційних банків, вибору ними оптимального в конкретних умовах типу такої політики – поміркованої, консервативної чи агресивної, а

також зростанню безпеки депозитних операцій вітчизняних банків.

Суттєво важливим також є пошук НБУ, саморегулюючими організаціями на ринку банківських послуг, банківськими установами напрямів підвищення якості депозитних портфелів комерційних банків у тому числі впровадженню нових депозитних продуктів, розрахованих на різні вікові групи клієнтів та різні ринки, до окремих урочистих подій; втіленню в життя структурованих депозитів, відсотки за якими базуються на біржових індексах чи валютному курсі.

Окремим підходом виступає використання нових депозитних ліній або розміщенню вкладниками власних вільних коштів у рамках траншів з консолідованим обліком таких грошей на депозитному рахунку на різних умовах, коли різними є розмір депозитної ставки, термін розміщення, порядок виплати та строки повернення вкладу – і все це у рамках одного договору та, при необхідності, автоматичній пролонгації депозитних договорів.

Суттєво важливим є посилення рівня довіри населення до депозитних програм через спрощення банками режиму дії депозитних рахунків та розширення застосування термінових вкладів з додатковими внесками при зменшенні різних обмежень на здійснення розрахунків по коштам, які знаходяться на ощадних та строкових депозитах а також рахунків з нарахуванням відсотків за плаваючою ставкою. А застосування систем ризик-менеджменту банків як запоруки їхньої фінансової безпеки, протидії панічним настроям у банківській системі, які спричиняють вплив депозитів, ще більше зміцнить власне депозитну безпеку банків.

Сумісне управління активами і пасивами вітчизняних банків у системі банківського менеджменту, стандартизація можливостей зміни банками основних параметрів депозиту в однобічному порядку, вжиття Урядом та НБУ дієвих інструментів таргетування інфляції та протидії девальвації гривні, зростання максимального обсягу відшкодування Фондом гарантування вкладів фізичних осіб тих депозитів, які акумульовані у банках, виведених з ринку, також суттєво збільшить депозитну безпеку банківської системи

України.

Що стосується кредитної безпеки банківської системи, то вона повинна зростати шляхом: здійснення НБУ цільового довгострокового рефінансування банків з метою кредитування реального виробництва, імпортозаміщення та при цьому цільового зменшення обов'язкового резервування під операції кредитування АПК України, малого і середнього бізнесу; змін або пом'якшення регулятором вимог до капіталу через коефіцієнт підтримки для тих банків, які кредитують малий і середній бізнес.

Кредитній безпеці повинно сприяти також удосконалення банками власної кредитної політики згідно з поточною ринковою ситуацією, кредитування в першу чергу перспективних і високодохідних проєктів, які «вписуються» у бізнес-модель і стратегію комерційного банку, що дозволить отримувати ними більші доходи від надання позик, нівелюючи ризики, які загрожують фінансовій безпеці комерційних банків.

Сприяти зростанню кредитної безпеки має також як створення банками ефективної системи інформування позичальників про платежі, про утворення їхніх прострочень, так і своєчасне виявлення проблемних кредитів та розробка планів врегулювання заборгованості, як-то зміни графіку, застави, інших умов надання позик, стягнення заборгованості з поручителів або поступки правами вимоги за позиками тощо та забезпечення повернення позик за рахунок альтернативних грошових коштів.

Однозначно підвищить рівень кредитної безпеки удосконалення банками кредитного ризик-менеджменту або скорингових моделей, застосування скорингу в оцінці кредитоспроможності позичальника, за прогнозом якості обслуговування боргу, за оцінкою ймовірності шахрайства, а також з'ясування захищеності банків від кредитного ризику по сформованим резервам, по співвідношенню позикових активів-нетто і позикових активів-брутто, а також за ефективністю використання позикових активів, коли середні залишки доходів за позиковими рахунками співвідносяться із середніми залишками за сукупними позиковими рахунками.

Важливим напрямом удосконалення кредитної безпеки банківської системи стає упровадження у банках класифікації потенційних позичальників-юридичних осіб відповідно до ступеню ризику за принципом світлофору: зелений рівень – це бажані клієнти-позичальники, відсутні у «поганих» реєстрах, жовтий – це рівень наявності судових позовів, червоний визначає відсутність ліцензії, а чорний рівень – це відкриття судової справи про банкрутство, тобто визнання неплатоспроможності і це свідчить про міру ризику, про надійність клієнтів та дає можливість прийняття рішення про надання позик.

Актуальним також є сьогодні створення за участю Асоціації українських банків та НАБУ інституту незалежної оцінки кредитних ризиків згідно з кращими міжнародними стандартами та відповідності ним оцінок вітчизняних рейтингових агентств, а ще удосконалення правоохоронними структурами кримінологічної оцінки сумнівних кредитних правовідносин, навіть злочинних посягань, які загрожують завданню збитків, – це по суті є самостійним ресурсом зростання кредитної безпеки зокрема та фінансової безпеки банківської системи загалом.

На зростання рівня валютної безпеки банківської системи суттєво впливає як удосконалення НБУ девізної політики, тобто купівлі-продажу іноземної валюти та політики валютних інтервенцій, так і її реалізація відповідно до стратегії валютних інтервенцій, щоб згладжувати ринкові коливання, а також розбудова в Україні дієвого міжбанківського валютного ринку і вільного ринкового курсоутворення без валютних обмежень НБУ.

Важливими виступають заходи дестимулювання НБУ спекулятивного попиту на валютному ринку, здійснення в цьому сенсі ефективної статистичної оцінки валютного ринку, тобто збір даних про структуру та основні тенденції і процеси на ринку. Для валютної безпеки банківської системи суттєве значення має також удосконалення банками практики переміщення валютної ліквідності та розширення системи страхування валютних ризиків банківської системи, адже завдяки зменшенню обсягів

короткої валютної позиції та укладанню ф'ючерських й опціонних контрактів, ця безпека значно посилюється.

Підкреслимо також, що сьогодні суттєво важливим є детальний аналіз НБУ перспектив упровадження у вітчизняній банківській системі операцій з криптовалютами задля забезпечення валютної безпеки та, безумовно, протидія правопорушенням у валютній сфері.

Щоб збільшити рівень боргової безпеки банківської системи, необхідно в першу чергу: прописати в Законі України «Про банки і банківську діяльність», саме поняття «боргова стійкість банківської системи» як такий стан, коли запозичення банками здійснюються на основі оптимальної структури та всіх можливостей боргових інструментів, коли боргове навантаження на витрати системи не перевищує визначених нормативів, а та накопичений банками борг може завжди обслуговуватись;

Для розуміння рівнів боргової безпеки необхідне визначення боргового навантаження банківської системи із застосуванням таких показників, як сукупний борг банківської системи, чистий борг банківської системи, короткостроковий борг банківської системи, запозичення комерційних банків на внутрішньому та зовнішньому сегментах грошового ринку, у тому числі рефінансування від Центрального банку, боргові цінні папери та депозити в іноземній валюті.

Наголосимо також, що підвищення боргової стійкості банківської системи зокрема та її боргової безпеки загалом з урахуванням досвіду банківських запозичень вимагає вдосконалення моніторингу, аналізу, оцінки, пошуку шляхів мінімізації ризиків по внутрішнім та зовнішнім складовим боргових відносин на основі втілення дієвого ризик-менеджменту в цій сфері.

На зростання рівня інвестиційної безпеки банківської системи в першу чергу вплине розвиток у вітчизняному банківництві інвестиційного банкінгу, впровадження моделей поведінки інвестора та професіонала фондового ринку, а також вдосконалення інвестиційної політики банків України, маючи на увазі більш обґрунтований відбір об'єктів інвестування, покращення менеджменту

інвестиційної діяльності комерційних банків та оцінки її ефективності.

Важливим для інвестиційної безпеки банків виступає оптимізація обсягів інвестованих ними коштів і структури інвестиційних активів, збільшення їхньої прибутковості з урахуванням специфіки нормативно-правової регламентації, ресурсної бази банків, їх інвестиційних цілей та припустимих обмежень. Необхідним у цьому плані видається суттєве покращення управління банками портфелями цінних паперів, які оцінюються за справедливою вартістю через прибуток та збиток, як наявні для продажу, або такі що утримуються до погашення, щоб сформувати ними резерв ліквідності, або заставу для отримання кредитів.

Важливим у цьому напрямку фінансової безпеки банків є також визначення їх інвестиційної місткості, тобто того максимального обсягу інвестиційних коштів, який вони спроможні освоїти за існуючих умов при максимальному використанні їхнього інвестиційного потенціалу, збільшенні інвестиційної активності, а також, безумовно, визначення шляхів підвищення інвестиційної місткості банків відомим способом розширення для них спроможностей щодо випуску середньострокових цінних паперів та їхнього розміщення на будь-яких ринках.

Звідси важливим є використання банками коштів інституціональних інвесторів шляхом надання комерційним банкам права керувати активами небанківських фінансових установ; шляхом залучення коштів та отримання технічної допомоги від Світового банку, Європейського банку реконструкції і розвитку, а також використання залишків коштів на рахунках бюджетних установ.

Інвестиційна безпека банківської системи зростає також за рахунок створення в банках порядку заохочення інвестицій, пов'язаних з розміщенням інформації про нові чи додаткові інвестиційні проекти та пошуком інвесторів, а ще за рахунок створення системи безпеки інвестицій, тобто стабільності доходу, невразливості банків на ринку інвестиційного капіталу, а також, безумовно, через вдосконалення інвестиційних рейтингів, або рейтингів

інвестиційної привабливості вітчизняних банків за більш безпечних ризиків.

Фінансова безпека банківської системи у сфері розрахунків може бути підвищена завдяки: в першу чергу розширенню переліку карткових продуктів, втілення в життя комплексних карткових, в першу чергу зарплатних, проєктів, можливості реалізації Інтернет-технологій, тобто мобільних і безконтактних платежів у сфері торгівлі в компаніях, які надають послуги населенню, отже завдяки органічному поєднанню діджиталізації та персоніфікації платіжних послуг, удосконаленню інструментів платежів і підвищенню безпеки їхнього застосування.

Податкова безпека банківської системи повинна зростати за допомогою в першу чергу: уточнення у нормативно-правових актах, які регламентують діяльність української банківської системи, сутності її податкової безпеки та тих ризиків, які мають місце при оподаткуванні комерційних банків, а отже упровадження в банках податкового комплаєнсу як сукупності мотивів і стимулів комерційних банків, які спонукають їх чітко виконувати вимоги існуючого вітчизняного податкового законодавства, бо саме це надасть змогу мінімізувати ризики несплати податків, допомогти платникам уникати найбільш поширених помилок у майбутньому.

Суттєво важливим також максимально спростити звітність та процедури сплату податків, спільно податківцям і банкам вирішувати проблеми та долати перешкоди в забезпеченні податкової безпеки [42, с. 258], в тому числі через підвищення обґрунтованості визначення для банків бази оподаткування, а також удосконалення наявної нормативно-правової бази, яке регламентує аутсорсинг та незастосування незаконних схем отримання вигоди від нього.

Важливо також постійно вдосконалювати формування та реалізацію комерційними банками власної податкової політики як певної сукупності цілей та заходів фінансового та організаційного характеру, які орієнтовані на їхнє (банків) розширене відтворення, створення умов беззбитковості їхнього функціонування, апріорного виконання податкових зобов'язань перед державою, а також зниження витрат на адміністрування податків.

Вкрай важливим для податкової безпеки банків є удосконалення діяльності комерційних банків як платників податків, як податкових агентів або з нарахування податків або посередників для платників податків, суттєвого значення набувають також оцінки НБУ, НАБУ, Асоціації українських банків із залученням науковців та експертів податкової безпеки банківської системи на основі застосування таких індикаторів, як, наприклад, рівень податкового навантаження банків (порогове значення $\leq 30\%$); рівень сумлінності сплати банками, податків ($\geq 95\%$ по системі), рівень податкового боргу ($\leq 5\%$); податковий потенціал банківської системи.

Наголосимо також на усуненні подвійного оподаткування комерційних банків, а ще, безумовно, на наданні податкових пільг тим банкам, які кредитують пріоритетні сфери національної економіки, здійснюють соціально відповідальне кредитування та малим і тільки но створеним комерційним банкам. Важливим у цьому сенсі залишається удосконалення управління податковими ризиками комерційних банків.

Зростанню рівня інфляційної безпеки банківської системи України, значно, сприятиме побудова формування інфляційних таргетів на середньостроковий період спільно НБУ та урядом на основі завдань по прискоренню економічного зростання та активізації інвестиційно-інноваційних процесів, а також формування такого механізму інтервенцій на валютному ринку, який би забезпечував прогнозованість обмінного курсу.

Більшу інфляційну безпеку забезпечить також зменшення обсягів державних запозичень у банківській системі та використання інструментів стимулювання кредитного процесу, адже це має збільшувати попит на рефінансування, та створити знову безпосередній вплив облікової ставки на масштаби кредитування економіки.

Важливо також у цьому плані здійснити розподіл завдань по досягненню цінової стабільності шляхом перекидання їх на інших суб'єктів здійснення такої політики, в першу чергу – на уряд, зокрема в сферах:

- розвитку оптової та роздрібної логістики як фундаменту розвитку

конкуренції на товарних ринках;

- стимулювання вільного та рівного доступу всіх суб'єктів ринків до необхідної інформації;
- застосуванню, при необхідності, практики як державних закупівель, так і товарних інтервенцій для регулювання цін на соціально чутливі блага.

Безумовно, у цьому сенсі важливо виявлення та протидія монопольній поведінці, також контроль над економічною обґрунтованістю тарифів на регульованих ринках, а також сприяння зменшенню витрат в економіці, наприклад зростанню енергоефективності, зниженню витрат у мережах, непродуктивних витрат тощо, та, безумовно реалізації виваженої бюджетної політики щодо суттєвого зниження бюджетного дефіциту та утримання від необґрунтованого збільшення соціальних видатків, хоча в сучасних умовах війни останнє виглядає як побажання на майбутнє. Окрім того, НБУ повинен здійснювати більш жорсткий контроль за інфляційними очікуваннями.

Також вдосконаленню страхової підсистеми сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи, має сприяти, в першу чергу, розробка Фондом гарантування вкладів інструментарію визначення достатності накопичуваного страхового фонду та взагалі підходів до оцінки Фондом ризиків банків-учасників цього Фонду, а також диференціація внесків окремих комерційних банків до Фонду гарантування залежно від рівня їхніх індивідуальних банківських ризиків зокрема і системи загалом та посилення кримінальної відповідальності колишніх власників і топ-менеджерів банків, визнаних банкрутами.

У цій сфері (страховий захист) важливо також більш досконала оптимізація продажу Фондом гарантування активів збанкрутілих банків на основі нових підходів до продажу, коли, насамперед, початок реалізації активів йде з першого місяця процесу ліквідації комерційного банку, адже це дозволяє уникнути знецінення активів із часом та реалізацію їх за максимальною можливою ціною.

При цьому фахівці стверджують, що необхідне проведення спочатку

окремих торгів за кожним активом у кілька етапів із поступовим, при необхідності зниженням ціни лоту, а вже потім поєднати все, що не вдалося продати окремо, в пули та виставляти їх на аукціони і це сприятиме збільшенню показника ефективності реалізації банківського майна, по іншому середнього рівня конверсії, або співвідношення ціни реалізації активу і його балансової вартості.

Страхова безпека у фінансовій безпеці банківської системи передбачає також, перенесення частини ризиків банків на страхові компанії; розбудову комплексного банківського страхування та особливо страхування ризиків, які пов'язані із використанням платіжних карт, Інтернетом або мобільним банкінгом, а ще безумовно, удосконалення самострахування банків на основі створення резервних і страхових фондів за власний рахунок.

Висновки до третього розділу

Побудова сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи показує її структуру, взаємозв'язок і взаємозумовленість основних складових та передбачає також виокремлення об'єктів прямого і опосередкованого впливу та їхнього моніторингу, а також суб'єктів цієї сфери забезпечення фінансової безпеки і напрямів їхньої взаємодії. Важливим є систематизація, тобто класифікація чинників, викликів і загроз цій безпеці, формування системи індикаторів такої безпеки, визначення наявного рівня фінансової безпеки банківської системи на основі міри кризовості банківської систем та економіки України в цілому.

Суттєве значення має розробка і реалізація заходів з забезпечення фінансової безпеки та підвищення її рівня, визначення методів і інструментів забезпечення фінансової безпеки банківської системи, як-то розробка законів та інших правових актів, контроль за дотриманням законів, ліцензування банківських установ, встановлення для них економічних нормативів і норм

резервування; розбудова та реалізація монетарної, фінансової, валютної, інвестиційної політики, стратегії розвитку банківської системи, управління її ліквідністю, формування резервів Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, створення пріоритетів банківського і втілення пільгового кредитування, питання оподаткування банків; надання гарантій, дотацій.

Сама побудова сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи визначає певну послідовність її формування, яка повинна складатися з таких етапів як аналіз викликів, загроз і ризиків у цій сфері; потім з'ясування стратегії або політики забезпечення фінансової безпеки для банківської системи, а далі на цій основі створення умов для розбудови власне системи забезпечення фінансової безпеки; потім саме формування такої системи; наступний етап – оцінка ефективності створення системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи і, накінець – коригування процесу створення цієї системи фінансової безпеки.

Існуюча сфера забезпечення фінансової безпеки банківської системи повинна також характеризувати підсистеми як частини формування комплексу забезпечення фінансової безпеки банківської системи та їх змістовне наповнення, яке власне орієнтуватиме суб'єктів цієї сфери на детальне опрацювання всіх різнопланових аспектів створення системи забезпечення фінансової безпеки банківської системи.

Забезпечення депозитної, кредитної, валютної, боргової, інвестиційної й розрахункової безпек банківської системи повинно відображатись у певній послідовності, коли спочатку формуються стратегії забезпечення цих різновидів фінансової безпеки банківської системи, потім йде оцінювання існуючої та прогнозованої потреби у фінансових ресурсах на базі цілей і завдань усіх цих зазначених стратегій; наступним виступає аналіз забезпеченості необхідними фінансовими ресурсами щоб здійснити дані цілі та завдання.

Далі виконується порівняльний аналіз наявних та прогнозованих потреб у фінансових ресурсах та тільки у разі наявності необхідних фінансових

ресурсів, починати реалізацію стратегій забезпечення всіх цих різновидів, або складових фінансової безпеки банківської системи.

Ефективність діяльності суб'єктів забезпечення фінансової безпеки банківської системи України визначається за такими критеріями як повнота і точність у визначенні чинників і загроз окремим складовим та фінансовій безпеці банківської системи в цілому; достовірність та аргументація інформаційно-аналітичного супроводу окремих елементів фінансової безпеки, банками готується, обґрунтованість управлінських рішень, які приймаються усіма суб'єктами сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи; зменшення скарг від споживачів банківських послуг та претензій до банків у сенсі якості обслуговування своїх клієнтів, дотримання ділового етикету та інше.

ВИСНОВКИ

Фінансова безпека банківської системи виступає як системне поняття, яке характеризує стан банківської системи, коли мінімізуються або нівелюються виклики, загрози і ризики, які безпосередньо впливають на ефективність функціонування комерційних банків, їхніх клієнтів чи контрагентів; вона зумовлюється фінансовою незалежністю, платоспроможністю та ліквідністю банківської системи, її фінансовою стійкістю та стабільністю, інвестиційною привабливістю.

Така безпека дозволяє розширене відтворення, постійне збільшення фінансового потенціалу банківської системи, це той стан банківської системи, коли амплітуда змін її характеристик не виходить за порогові значення індикаторів; тобто є результатом забезпечення збалансованості фінансових потоків, критерієм, який визначає фінансову стійкість банківської системи.

На фінансову безпеку банківської системи впливають і організація грошового обігу, і узгодженість власне фінансових та монетарних інструментів, домінування у банківській системі певних бізнес-моделей банків, обсяги вивезення капіталу з країни; девальютизація балансів комерційних банків; втрати клієнтів банків внаслідок криз, пандемії. війни. Необхідно також бачити і такі загрози фінансовій безпеці банківської системи як слабе розуміння тривалих у часі перспектив розвитку банківського бізнесу; великий рівень інфляції або дефляції, а також монополізації у банківській системі; збільшення несанкціонованих операцій з платіжними картками та кібератак.

Новітні цифрові технології створюють як безліч переваг для комерційних банків, так і формують значні виклики і загрози у сфері забезпечення фінансової безпеки як окремих банків, так і системи у цілому. Саме тому у сучасних умовах банки зобов'язані виокремлювати індикатори фінансової безпеки з урахуванням цифровізації, постійно відслідковувати їх кількісні параметри та аналізувати вплив різних чинників зовнішнього та

внутрішнього середовища банківництва на ці показники. При цьому необхідно розподіляти весь цей комплекс показників на такі, які стимулюють розвиток тої чи іншої сфери аналізу та ті, які такий розвиток гальмують, по-іншому дестимулюють. Констатація цифрових загроз, їх оцінка та забезпечення фінансової безпеки є сьогодні суттєво важливим завданням банківського менеджменту на усіх рівнях.

Сфера забезпечення фінансової безпеки банківської системи виступає як поєднання окремих підсистем, які створюються на стійкій основі її суб'єктами з метою досягнення її цілей, виконання завдань стратегічного характеру, застосування необхідних методів, інструментів, важелів та стимулів, а також індикаторів безпеки та механізмів впливу, швидкого виявлення викликів, загроз і ризиків у банківській системі, запобігання або мінімізації та нейтралізації їх негативного впливу на діяльність банків та їх клієнтів.

Аналіз побудови сфери забезпечення фінансової безпеки банківської системи свідчить, що недосконалим є чинне законодавство з цих питань. Не дають необхідних орієнтирів і програмні документи в сфері національної безпеки. Державою слабо усвідомлюється важливість забезпечення фінансової безпеки банків.

В Україні немає чіткої організації управління фінансовою безпекою. Заходи НБУ, саморегулюючих організацій і банків із забезпечення, депозитної, кредитної, боргової, інвестиційної, податкової, валютної, та інфляційної безпеки банківської системи, безпеки її доходів скоріше розрізнені, не узгоджуються.

Головними зовнішніми чинниками впливу на фінансову безпеку банків України необхідно визначити динаміку світових цін на товари експорту українських підприємств та надходження грошових коштів фізичних осіб із за кордону. Рівень такої безпеки суттєво залежить від орієнтації великих банків на досягнення більших масштабів зростання та, водночас, їх низька ринкова капіталізація свідчить про значні проблеми у діяльності малих банків.

При цьому також на безпеку негативно впливають рівень монетизації

економіки України, значна частка готівки в обігу, рівень його доларизації, негативні процеси відпливу капіталу з країни, співвідношення довгострокових позик та депозитів. На депозитну безпеку негативно впливає повільне зростання коштів населення, значно низький рівень довгострокових депозитів, погане співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань.

Кредитна безпека руйнується низьким відношенням кредитів до ВВП; дуже незначною часткою довгострокових кредитів, суттєвим перевищенням частки довгострокових депозитів часткою аналогічних кредитів, занадто малим середнім розміром позики у роздрібному кредитуванні, незбалансованою відсотковою політикою НБУ та комерційних банків, суттєвою доларизацією кредитів, великою часткою простроченої заборгованості.

При цьому позитивно на рівнях депозитної та кредитної безпеки позначалися залучення ресурсів банками з внутрішнього ринку, зменшення доларизації як грошової маси, так і депозитів, а також присутності у вітчизняному банківському секторі іноземного капіталу, виважені підходи до забезпечення банками ліквідності, відсоткові пільги тобто компенсація відсотків за кредитами.

Валютна безпека банківської системи укріпилась завдяки зменшенню валютних депозитів; диспропорцій банківських балансів за валютами, певним змінам валютного курсу. Водночас, рівень інвестиційної та інфляційної безпеки банківської системи є недостатнім.

Позитивно на рівень фінансової безпеки банків вплинули дедоларизація вітчизняного банківського сектору та зниження обсягів проблемних кредитів, проте негативно – розвиток тіньового банківництва, нестача інвестиційних ресурсів та відсутність довгострокової ресурсної бази у банків, вкрай слабкий зв'язок відсоткових ставок з масштабами кредитного і депозитного ринків, неохоплення великої частки населення банківським обслуговуванням; слабкий рівень корпоративного управління в банках та певний рівень тінізації банківської діяльності.

Забезпечення усіх різновидів фінансової безпеки банківської системи має відбуватись у певній послідовності, починаючи із: формування стратегій їх забезпечення та завершуючи реалізацією цих стратегій, на основі забезпеченості необхідними фінансовими ресурсами.

Система забезпечення фінансової безпеки банківського сектору України є ефективною, коли вона відповідає також вимогам національної безпеки і фінансової безпеки держави, коли за наявних умов функціонування банківська система повністю та своєчасно досягає своїх цілей та реалізує поставлені завдання, убезпечує діяльність системи від негативного впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, стимулює найбільш ефективне управління ризиками, мотивує створення «подушки» фінансової безпеки банків і системи в цілому, є в значній мірі саморегулюючою; стимулює зростання рентабельності системи та сприяє підвищенню ринкової вартості банків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ :

1. Анісімова Г. В., Голеницька Н. В. Проблеми економічної безпеки банківської системи України. *Бізнес Інформ*. 2013. № 1. С. 265-269.
2. Банки переважно стійкі та добре капіталізовані попри минулорічну кризу – результати оцінки стійкості банків. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankiperevajno-stiyki-ta-dobre-kapitalizovani-popri-minulorichnu-krizure-zultatiotsinki-stiykosti-bankiv>.
3. Барановський О. Безпека банківської сфери. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 6. С. 40-47.
4. Барановський О. І. Індикатори фінансової безпеки фондового ринку. *Фінанси України*. 2016. № 5. С. 57-81.
5. Барановський О. І. Сутність і чинники фінансової безпеки фондового ринку. *Фінанси України*. 2016. № 1. С. 20-38.
6. Барановський О. І., Мороз М. О. Інвестиційна складова фінансової безпеки. *Фінансово-кредитна діяльність : проблеми теорії та практики*. 2017. № 1. С. 47-59.
7. Барановський О. І., Путінцева Т. В. Місце і роль ліквідності комерційних банків у забезпеченні їхньої фінансової безпеки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2020. № 3. С. 4-18.
8. Барановський О., Путінцева Т. Урахування значущості дотримання ліквідності у комплексній програмі забезпечення фінансової безпеки комерційних банків. *Світ фінансів*. 2021. № 3. С. 65-79.
9. Барановський О. Специфіка фінансової безпеки в банківській сфері. *Вісник Національного банку України*. 2014. № 9. С. 17-23.
10. Бригінець О. О. Правове забезпечення фінансової безпеки України: дис. ... докт. юрид. наук, спец.: 12.00.07. Ірпінь, 2017. 460 с.
11. Бурдюг В. В. Світові тенденції політики деофшоризації. *Матеріали ІХ Всеукраїнської науково-технічної конференції здобувачів вищої освіти ТДАТУ імені Дмитра Моторного*. Мелітополь, 2021. С. 166-168.

12. Вареник В. А. Проблеми формування фінансової безпеки в банках України. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2014. Вип. 2. С.1030-1033.
13. Варналій З. С., Томашевський Т. Т. Місце фінансової безпеки в системі економічної безпеки України. *International Internauka. Series: «Economic Sciences»*. 2018. №8. С. 53-60.
14. Васильчишин О. Б. Фінансова безпека банківської системи України: філософські детермінанти. Тернопіль: ТНЕУ. 2017. 358 с.
15. Вплив банківської системи на забезпечення фінансової безпеки України: монографія за ред. д-ра екон. наук, проф. О. Д. Вовчак. К.: ДВНЗ «УБС», 2019. 250 с.
16. Вовченко Р. С. Фінансова безпека банківського сектору економіки України: дис. ...канд. екон. наук: 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. К., 2016. 237 с.
17. Вовченко Р. С. Чинники і загрози фінансовій безпеці банківського сектору національної економіки. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2013. Вип. 1. С. 75-83.
18. Гаврилко П. П., Гаврилко Г. П., Гуштан Т. В. Фінансова безпека банківської системи. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2018. № 11. С. 15-20.
19. Гаряга Л. О., Куліш Р. Р. Фінансова безпека банківської діяльності в умовах цифровізації. *Проблеми економіки*. 2019. № 4 (42). С. 163-170.
20. Гаряга Л. О. Розвиток фінансового ринку в умовах цифровізації економіки. *Бізнес Інформ*. 2018. № 11. С. 388-393.
21. Гірман Ю. В. Передумови створення оптимальної моделі забезпечення фінансової безпеки банку на базі світового досвіду. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 2. С.49-53.
22. Гриценко Р. Економічна безпека банківської системи України. *Вісник Національного банку України*. 2003. № 4. С. 27-28.
23. Длугопольський О. В., Баранець А. І. Доларизація національної економіки та трудова міграція: аспекти взаємозв'язку (кейс України). *Економіка і організація управління*. 2021. №1. С. 51-61.

24. Дубровін О. В. Забезпечення фінансової безпеки у банківському секторі: дис... канд. екон. наук : 08.00.08. Львів, 2020. 262 с.
25. Д'яконова І. І., Шиян Д. В. Теоретичні аспекти формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківської системи. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. 2013. № 1(16). С. 156-163.
26. Єгоричева С. Б., Прасолова С. П. Аналіз ролі рефінансування в забезпеченні фінансової безпеки банківської системи України. *Актуальні проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 249-259.
27. Єпіфанов А. О., Пластун Л. Д., Домбровський В. С. та ін. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / за заг. ред. А. О. Єпіфанова. Суми : ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. 295 с.
28. Зачосова Н. В. Особливості забезпечення фінансової безпеки комерційних банків в Україні. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 4. С. 74-78.
29. Зачосова Н. В. Формування системи економічної безпеки фінансових установ : монографія. Черкаси: ПП Чабаненко Ю. А., 2016. 375 с.
30. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2022 року. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2022-roku>.
31. Звіт про фінансову стабільність. Червень 2023 року. URL : <https://bank.gov.ua/ua/news/all/zvit-pro-finansovu-stabilnist-cherven-2023-roku>.
32. Жарій Я. В. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки комерційного банку. *Фінансові дослідження*. 2016. № 1. С. 130-137.
33. Жовтанецька Я. В. Антикризове управління у системі забезпечення фінансової безпеки банків. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 15. С. 525-528.
34. Індикатори фінансової стійкості та довідкові дані. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/files/SDDS/sdds+_fsi.xlsx.
35. Інфляційний звіт. Січень 2021 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2021-Q1.pdf.

36. Керімова С.І., Бойко С.В. Інтегральна оцінка рівня фінансової безпеки комерційного банку. *ЛОГОС. Мистецтво наукової думки*. 2020. № 10. С. 13-17.
37. Карковська В. Я., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Якимець М. М. Фінансова безпека банківської системи: реалії та перспективи. *Інфраструктура ринку*. 2018. Вип. 25. С. 673-680.
38. Кириченко О. А., Кудрицький В. Д. Вплив зовнішніх боргів на економічну безпеку українських банків. *Механізм регулювання економіки*. 2010. № 1. С. 160-169.
39. Коваленко В. В. Структурні елементи й оцінювання рівня фінансової безпеки банківської системи. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2013. Вип. 9. С. 191-199.
40. Коваленко В. В., Болгар Т. М., Сергеева О. С. Фінансова безпека банківської системи – проблеми виміру та забезпечення. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. № 3. С. 38-45.
41. Коваленко В. В. Фінансова безпека у контексті стратегічного управління фінансовою стійкістю банківської системи. *Вісник Української академії банківської справи*. 2009. № 1. С. 46-51.
42. Коломієць П. В. Погляди науковців стосовно комплаєнсу як елементу податкової безпеки України. *Право і суспільство*. 2020. № 2. Ч. 2. С. 258-263.
43. Конституція України. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/-constitution>.
44. Концепція забезпечення національної безпеки у фінансовій сфері, затверджена розпорядженням КМУ від 15.08.2012 № 589-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/569-2012-%D1%80>.
45. Костюченко О. Є., Палатах В. І. Забезпечення фінансової безпеки банківської системи як складова фінансової безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. 2014. Вип. 7. Ч. 5. С. 24-27.

- 46.Костюченко О. Є. Механізм адміністративно-правового регулювання фінансової безпеки в Україні : теоретико-інструментальний аналіз : монографія. К.: УБС НБУ, 2013. 371 с.
- 47.Краліч В. Р. Фінансовий моніторинг у забезпеченні функціонування системи економічної безпеки банківських установ в Україні : автореф. дис. канд. екон. наук: 21.04.02. К., 2010. 21 с.
- 48.Кривошеєв К. О. Адміністративно-правові засади діяльності єдиного правоохоронного органу, що забезпечує фінансову безпеку України : дис... дра філософії: спец. 081. Суми, 2021. 233 с.
- 49.Крупка І. М. Фінансово-економічна безпека банківської системи України та перспективи розвитку національної економіки. *Бізнес Інформ*. 2012. № 6. С. 168-175.
- 50.Ксьондз С. М. Управління фінансовою безпекою банків України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2015. № 3, Т.3. С. 120-124.
- 51.Кузенко Т. Б., Полтініна О. П. Формування системи забезпечення фінансової безпеки суб'єктів підприємництва на засадах контролінгу. *Проблеми економіки*. 2013. № 1. С.345-352.
- 52.Кулінська А. В. Управління складовими фінансової безпеки національного господарства України : концепція та методологія : моногр. Одеса: ФОП Бондаренко М.О., 2016. 386 с.
- 53.Макарчук І. М., Перчук О. В., Виноградня В. М. Основні проблеми фінансової безпеки України в умовах кризових явищ в економіці. *Економічний вісник університету*. 2016. Вип. № 30/1. С. 189-196.
- 54.Марченко О. М., Пушак Я. Я., Ревак І. О. Фінансова безпека держави : підручник. Львів, 2020. 356 с.
- 55.Музичка О. М., Журибіда Н. Р., Галько Є. О. Методичні підходи до оцінювання рівня фінансової безпеки банків. *Бізнес Інформ*. 2019. № 3. С.322- 327.
- 56.Нечипоренко А. В., Хмара Л. С. Тенденції розвитку структурних складових фінансової безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 12. С. 296-302.

57. Ніколаєнко Ю. В. Державне регулювання і фінансова безпека банківського сектору України : проблемні питання та шляхи вирішення. *Науковий вісник Полісся*. 2017. № 3, Ч. 2. С. 131-137.
58. Ніколаєнко Ю. В. Фінансова безпека у забезпеченні стабільності функціонування банківського сектору: дис... докт. екон. наук: 08.00.08. Чернігів, 2017. 423 с.
59. Осадчий Є. С. Напрями капіталізації банківських установ за участі держави. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2017. Вип. 16, Ч. 2. С. 41-45.
60. Пестовська З. С. Індикатори фінансової безпеки банківської діяльності: макро- та мікроекономічний рівні. URL : duan.edu.ua/uploads/finansy14-15/11137.doc.
61. Петровська С. А., Петровський М. В. Проблеми забезпечення грошово-кредитної безпеки України. *Бізнес Інформ*. 2019. № 1. С. 311-316.
62. Пилипенко Л. М. Методичні основи розрахунку впливу банківського менеджменту на рівень фінансової безпеки. *Стратегічна панорама*. 2009. № 2. С. 147-155.
63. Пріхно І. М. Оцінка рівня фінансової безпеки банківської системи як складової національної економіки України. *Вісник Черкаського університету. Серія «Економічні науки»*. 2018. № 4. С. 99-107.
64. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України: аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.] ; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ: НІСД, 2021. 104 с.
65. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 серпня 2021 року «Про Стратегію економічної безпеки України на період до 2025 року». Указ Президента України № 347/2021. URL : <https://www.president.gov.ua/documents/3472021-39613>.
66. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України». Указ

- Президента України від 14 вересня 2020 року № 392. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037>.
- 67.Резнік О. М. Адміністративно-правові засади діяльності правоохоронних органів із забезпечення фінансово-економічної безпеки України: монографія. Суми, Сумський державний університет, 2018. 475 с.
- 68.Руденко М. В. Цифровізація економіки: нові можливості та перспективи. *Економіка та держава*. 2018. № 11. С. 61-65.
- 69.Річний звіт Національного банку України за 2020 рік. К., 2021. 140 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2020.pdf?v=4.
- 70.Річний звіт Національного банку України за 2021 рік. К., 2022. 154 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2021.pdf?v=4.
- 71.Річний звіт Національного банку України за 2022 рік. К., 2023. 161 с. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2022.pdf?v=4.
- 72.Ситник Н. С., Васьків І. М. Фінансова безпека банків як один зі складників фінансової безпеки держави. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2018. Том 29, № 6. С. 129-132.
- 73.Славкіна М. А., Покатаєва О. В. Оцінювання системного ризику як інструмент забезпечення економічної безпеки банківського сектору національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 23. Ч. 1. С. 157-161.
- 74.Славкіна М. А. Систематизація показників та методів оцінювання економічної безпеки банківського сектору національної економіки України. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 20. С. 270-279.
- 75.Славкіна М. А. Сучасні тенденції розвитку банківського сектору України в контексті стратегічних завдань забезпечення його економічної безпеки. *Вісник Приазовського державного технічного університету. Серія: Економічні науки*. 2018. Вип. 36. С.87-94.
- 76.Славкіна М. А. Теоретичний зміст економічної безпеки банківського сектору національної економіки України. *Центрально-український науковий вісник. Економічні науки*. 2018. Вип.1. С. 206-214.

77. Соловаров А. В. Підходи до оцінки боргової стійкості банківського сектору України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка*. 2018. Випуск 2 (52). С. 199-205.
78. Соловійов В. І. Сучасний стан банківської безпеки України. *Фінанси, банки, інвестиції*. 2011. № 4. С. 79-82.
79. Стратегія розвитку банківської системи. URL : https://kneu.edu.ua/userfiles/-Credit_Economics_Department/afedra+bankspravi/proekt_strategi.pdf.
80. Федорущенко Б. В. Детермінанти і загрози фінансовій безпеці банківського сектору. *Фінансовий простір*. 2021. № 3. С. 44-51.
81. Федорущенко Б. В. Сутність і декомпозиція фінансової безпеки банківського сектору. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3. С. 52-58.
82. Федорущенко Б. В., Барановський О. І. Формування системи забезпечення фінансової безпеки банківського сектору. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2021. № 5. С. 16-27.
83. Федорущенко Б. Чинники фінансової безпеки банківського сектору національної економіки : *XVI Міжнародна науково-практична конференція «Інтеграція України у європейський та світовий фінансовий простір» (м. Львів, 20 травня 2021 року)*. Львів, 2021. С. 96-98.
84. Чепелюк Г. М. Кредитно-інвестиційна політика держави у контексті фінансової та економічної безпеки: прикладний аспект. *Економіка та держава*. 2021. № 6. С. 68-72.
85. Шелеметьєва Т. В., Трохимець О. І., Перекрест М. І. Оцінка рівня фінансової безпеки комерційного банку з використанням кількісного методу. *Держава і регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2020. № 6. С. 174-181.
86. Шиян Д. В. Аналіз фінансової безпеки банківської системи України. *Інноваційна економіка*. 2013. № 7. С. 263-268.

87. Шиян Д. В. Організаційно-методичні аспекти формування механізму фінансової безпеки банківської системи. *Фінансовий простір*. 2014. № 2. С. 158-163.

88. Статистика НБ України <https://bank.gov.ua/ua/statistic/nbustatistic>